

## CASETA TEHNICĂ

Editori:

Remus Cernea [remuscerneaxnet.ro](mailto:remuscerneaxnet.ro)

Gabriela Bagrinovschi [ellatopmail.ro](mailto:ellatopmail.ro)

Cătălin Teniță [noesisxnet.ro](mailto:noesisxnet.ro)

Corectură:

Adinabolboceanu

©Societatealulturală Noesis

Societatealulturală Noesis

Tel: 240.53.80; 091.982.056

Infocaragiale.net [www.Caragiale.net](http://www.Caragiale.net) [www.noesis.ro](http://www.noesis.ro) *cuprins*

PLANETA MOFT

Caseta tehnică

I. Repede ochire asupra structurii Planetei Moft

II. Întâmplări la marginea lumii

III. Rică Venturiano c'est moi!

IV. Mitologia Moftului Modern

NOTE

[NOTE]

Capitolul I. Repede ochire asupra structurii planetei Moft

Apocrife caragialiene: „«Uite-i ce drăguți sunt!» zicea Caragiale de oamenii lui” (Paul Zarifopol, Introducere la Opere, 1, 1930). „«Îi urăsc, mă!» mi-a spus odată cu o privire aspră, după ce susținuse un moment că-i zugrăvește obiectiv, fără nicio pasiune” (G. Ibrăileanu, Pe marginea „Noptii furtunoase” în Scriitori români și străini, 1926.)

1. Anton Maria del Chiaro: Storia delle moderne rivoluzioni della Valachia apud G. Ivașcu, Istoria literaturii române, vol. I, începuturile teatrului, pag. 361.

2. Despre miraculoasa întâlnire a celor două „spirite tutelare” ale geniului național s-a pronunțat printre primii, într-un esențial text plin de sugestii, Pompiliu Constantinescu în cronică sa din 1938 la ediția Caragiale, „Opere”, vol. IV și V, îngrijită de Șerban Cioculescu la Editura Fundația „Regele Carol 11”:

„Aminteam, în legătură cu publicistica lui Caragiale, de Eminescu; s-ar părea că nu există deosebiri mai categorice, temperamentale și de atitudine între ei. Totuși, aflăm și asemănări uimitoare, pornite nu numai din junimismul lor teoretic, ci din însăși structura spiritului lor critic. Să nu uităm că Eminescu a fost un mare

satiric, în Scrisori și-n proza politică; dar el e un doctrinar revărsat în pamflete fulgerătoare, un indignat, observând realitățile noastre politice și sociale. Caragiale este un spirit lucid, plin de bun-simț și de vervă satirică, un clasic care nu-și pierde cumpătul față de relele pe care le observă. Eminescu profetizează și urăște, Caragiale biciuiește surzător sau cu haz; unul se răzbună cu violență, altul batjocorește cu seninătate. Amândoi însă și-au măcinat viața-n gazetărie, cu pasiune, cu statornicie și cu aceeași aplicație la actualitate. Două temperamente opuse, dar două conștiințe atât de înrudite, căroră nu le-a scăpat mai niciun aspect din cultura și moravurile timpului. Despre geniul critic al lui Eminescu și Caragiale, expresii culminante ale geniului junimist, s-ar putea face o largă paralelă; poetul Scrisorilor este un geniu critic la temperaturi înalte, satiricul Scrisorilor pierdute e un geniu critic la rece; puteri diferite ale aceluiași spirit, exercitându-se la plus sau la minus, ele nu se exclud decât în mințile unilaterale; nu există însă două fețe complementare mai nimerite ale subconștientului românesc decât aceste două temperamente antagoniste. Inaderența lor la realitate este de esență metafizică; numai că unul o rezolvă în viziune lirică, iar celălalt în viziune satirică. Cât privește puterea lor creatoare, este de o rară echivalență în domeniile respectiv opuse. Considerații care par astăzi paradoxale, dar care odată vor putea fi adâncite și acceptate ca adevăruri comune”. (Scrieri, 2, 1967, pag. 61)

3. Slavici în Amintirile lui dedică un spațiu amplu întâlnirii celor doi în redacția Timpului în 1878, întâlnire incitant comentată de George Munteanu în a sa Viață a lui Eminescu („O mențiune aparte merită cazurile când Eminescu termina el articolul început de Caragiale, sau, acelea, mai rare, când se întâmpla invers, ele ridicând și în prezent inextricabile probleme de atribuire” – p. 409) din punctul de vedere desigur al rolului lui Eminescu (Capitolul Roata lui Ixion), deși viitorul dramaturg avea deja la acea dată gata format ochiul deschis în afară, spre planeta Moft, cum reiese din relatarea făcută de Slavici asupra opiniei „cinicului Caragiale” – așa-i zicea poetul – în ceea ce privește candoarea înăscută a lui Eminescu: „un copil naiv, care-i socotește pe toți ceilalți oameni la fel cu sine și nu-și dă seama că ei sunt niște imbecili pe care nu-i iartă puterile a fi cum ar voi să fie”. (Amintiri, 1967, cap. III, Caragiale, pag. 159)

4. A devenit faimos în epocă articolul lui Eminescu Dorobanții, din 30 decembrie 1977, dedicat întoarcerii ostașilor români din

Războiul de Independență, text care a căzut ca un duș rece peste festivismul oficial și fanfaronada ieftină a entuziasmului momentului orchestrat de guvernul liberal:

„Au sosit în București dorobanții de pe câmpul de război. Acești eroi, cu care gazetele radicale se laudă atâta, sunt, mulțumită guvernului, goi și bolnavi. Mantalele lor sunt bucăți, iar sub manta cămașa de piele și nici cojoc, nici flanelă, nici nimic. Încălțați sunt tot atât de rău, unul c-un papuc ș-o opincă, altul c-o bucată de manta înfășurată împrejurul piciorului, toți într-o stare de plâns, într-o stare care te revoltă în adâncul inimii.

O spunem de mai nainte, nicio scuză, nicio justificare, nicio explicație nu ne poate mulțami față cu această mizerie vădită și strigătoare la cer. Canibali au fost acei ce i-au trimis iarna la război în asemenea stare? Nu mai întrebăm de au fost români sau nu. Suntem de mai nainte siguri că numai români n-au putut fi aceia cari i-au trimis pe țărani noștri în asemenea stare în Bulgaria. Dar am fi putut crede ca să fie cel puțin oameni. Turcii, despre care se zicea că mor de foame și de frig, au sosit la București mai bine îmbrăcați și mai îngrijiți decât soldații noștri. Rușii cari pleacă la câmpul de luptă sunt îmbrăcați toți bine, cu cojoc și cu manta sănătoasă, și bine încălțați; la ai noștri îmbrăcămintea e curat ironia unor haine, e goliciunea parafrazată. Și astfel au petrecut aceste victime ale radicaliei, ca să nu zicem un cuvânt mai rău, în zăpadă și ger, nemâncați, neîmbrăcați, decimați mult mai mult de frig și de lipsă decât de gloanțele dușmanului. Nu sunt în toate limbile omenеști la un loc epitete îndestul de tari pentru a înfiera ușurința și nelegiuirea cu care stărpiturile, ce stăpânesc această țară, tratează cea din urmă, unica clasă a României, pe acel țăran care muncind dă o valoare pământului, plătind dări hrănește pe acești mizerabili, vărsându-și sângele onorează această țară. Și pe când acești cumularzi netrebnici, această neagră masă de grecotei ignoranți, această plebe franțuzită, aceste lepădături ale pământului, această lepră a lumii și culmea a tot ce e mai rău, mai mincinos și mai laș pe fața întregului univers face politică și fanfaronadă prin gazete și se gerează de reprezentanții unei nații ai cărei fii aceste stărpituri nu sunt și nu pot fi, tot pe atuncea soldatul nostru umblă gol și desculț, flămând și bolnav pe câmpiile Bulgariei, îi degeră mână și picioare, de cad putrede de pe trupul viu al omului și, veniți înapoi în țară, cad pe drumuri în țara lor proprie de frig și de hrană rea”. (...). (Dorobanții, în

Timpul, reproducus în Eminescu, Opere, X, Publicistică, 1989, p.33)

Tot atunci, la 5 ianuarie 1878, în spiritul propriu, necruțător cu proliferarea moftului în viața românească, Eminescu revine mai stăpânit și explică adversarilor săi motivele raționale ale mâniei sale hiperbolice:

„Nobili, nenobili – știm că-i ustură rău când le spunem pe nume și arătăm câtă deosebire este între frazele liberale, între expoatarea simțurilor celor mai sfinte ale nației românești și între realitatea crudă pe care au creat-o țării. Martor ne e unul Dumnezeu c-am fi dorit să n-avem cauză de a arunca în fața radicalilor aceste epitete, pe care din nefericire le merită pe deplin. Dar scriitorul acestor șiruri e însuși neam de țăran și priveștiștea acelor jertfe ale frazelor liberale l-au durut. Radicalii trebuiau să știe că războaiele nu se fac cu palavre, ci cu bani, și că vorbele din dealul Mitropoliei nici îl îmbracă, nici îl încălzește pe dorobanț. Iar dacă e vorba despre cuvintele aspre, apoi tot lucrul are numele său”. (Pro domo în Opere, X, p. 36)

5. „Cuvintele de mai sus nu sunt numai o formulă ocazională, ci rezumă un temperament și lămuresc o metodă artistică. În general, acest om simțea enorm; aparatul său psihic era oricând gata să interpreteze excesiv. Toată producția lui mărturisește această pornire. În grav ori în ridicul, construcțiile lui poartă semn de fundamentală violență. Orice caracter al lui este un exces, orice situație o culminație. Maniile verbale ale persoanelor nu sunt decât una din particularitățile tipice ale sistemului său natural. Astfel dispus și îndreptat cu deosebire spre comic, talentul lui a fost inevitabil consacrat caricaturii. Caricatura în opera lui Caragiale este îndeobște eminent amuzantă. Caragiale a fost un demon al veseliei. (...) «Națiunea» nu-i poporul românesc, ci acea societate orășenească care se afirma purtătoare a unei conștiințe de cultură nouă, indiferent de calitatea ei rudimentară ori nu. Această națiune este de caracter hotărât meridional, și prin aceasta ea a fost un excelent stimul pentru instinctul caricaturist și verva veselă a lui Caragiale. Între apucătura artistului și caracterele cele mai vădite ale societății în care a lucrat s-a stabilit o fericită colaborare. Vioiciunea sudică este un reactiv energetic, care face să apară ridiculele în forme cu deosebire tari. Prostia care stă latentă într-o masă umană nordică, flegmatică, tăcută, se degajează viu și colorat în focul exuberanței meridionale”. (Paul Zarifopol, Publicul și arta lui Caragiale, în Pentru arta literară, 1, 1971, p. 185, 189).

6. „Îndeosebi Caragiali, născut în ceas bun, ar fi fost în toate împrejurările un om însemnat; el n-ar fi putut însă să fie ceea ce a fost dacă n-ar fi trăit o parte din viața sa împreună cu Eminescu, care pentru dânsul era o nesecată comoară de știință și de îndemnuri binecuvântate. Ca să-și facă parte de comoara aceasta, el îl zgândărea pe Eminescu, puindu-se în pizmă cu el. Voia bunăoară să se dumirească asupra filosofiei lui Kant, ale cărui scrieri nu era în stare să le citească.

— Măi, îi zicea lui Eminescu, drept să-ți spun, mie Kant al tău mi se pare un mare moftangiu. Eminescu, indignat că el îndrăznește să vorbească despre Kant pe care nu-l cunoaște, se întetea și-i vorbea ceasuri întregi despre filosofia lui Kant și despre rostul ideilor lui în istoria filosofiei. Caragiali, ca să-l ție mereu cald, era totdeauna nedumerit și pornit spre contraziceri. Bine, omule, îi zicea câteodată Eminescu, dar mai deunăzi erai de altă părere.

— Știi că ai haz! îi răspundea Caragiali. Cum am mai putea să discutăm dacă am fi amândoi de aceeași părere? Eminescu se supăra, dar urma cu râvnă îndoită, și în felul acesta trecea știința de carte de la Eminescu la Caragiali și se apropiiau din ce în ce mai mult unul de altul. În același timp li se dădeau însă pe față și deosebiri de vederi și de temperament”. (Slavici, Amintiri, 1967, p.170 – 171).

7. „Cum să-ncep?... Pre legea mea, tocmai mă cam încurcă; dar, fiindcă-am început, crucea-ajută, povestea vorbeii... ce-o da târgul și norocul. Țiu prea mult ca neapărat, chiar în primele rânduri, să aduc adâncă mulțumire comitetului de redacțiune al Ghimpelui, pentru măgulitoarea bunăvoință cu care m-a admis în sânul său. Începutul e academic, nu-i așa? Și, zeu – strivească-mă redacțiunea ziarului pus (sub) auspiciile nobile ale cavalerului Fâlfison, depozitarul și gardianul suprem al păcii publice din Tâmpitopole, cu înjurăturile sale ebdomadare – m-am hotărât să vă dau pe fiecare săptămână câteva rânduri. Cum și ce fel? Nu pot spune; modestia nu mă iartă a-mi lăuda mai dinainte marfa; mie, vă pot asigura de p-acum c-are să-mi placă prea mult. Numai, doresc a face cunoscut că, nici cât negru sub unghie nu mă voi ocupa de politică”. (zigzag, Ghimpele, 22 dec. 1874, în Opere, 2, 1960, p. 301)

8. Lache și Mache – Nuvelă, în prima serie a Moftului român, nr. 3 din 3 februarie 1893.

9. Deși rolul comic al limbajului a fost evidențiat de majoritatea

comentatorilor caragialieni, nu s-a remarcat decât superficial funcția lui fundamentală de „operator” și „modificator”, de deviere în comic, a condiției personajelor. Numai Pompiliu Constantinescu după știința noastră, a analizat în parte mecanismul „destructor” al limbajului, pe care-l abordează din unghiul literar clasicizant al stilurilor, fără a sesiza cauza principală a „deturnării” tragicului în comic operat de acesta – proprietatea limbajului „ieftin” al gazetei de a contraface trăirile omului caragialian, modificându-i „naturelul simțitor” până la a-l transforma într-un om-kitsch, victimă a unei „existențe kitsch” inautentice, inevitabil caricaturale: „Și cu toate astea, cu tot acest mecanism racinean al pasiunii, Veta e comică; de pe versantul tragic, trece insesizabil, gradat, meșteșugit pe versantul opus: miracolul îl operează limbajul, care traduce trivialitatea intelectuală, etică, sentimentală și socială femeii îndrăgostite. Psihologia e structurată de limbaj, de acel limbaj pitoresc al mahalalei, prin care tragicul se convertește în comic” (...) „Registrul înalt al pasiunii e coborât de expresie în straturile comediei”. (Pompiliu Constantinescu, Comediile lui Caragiale, Scrieri, 2, 1967)

10. Tot Pompiliu Constantinescu, pe urmele lui Ibrăileanu, Paul Zarifopol și ale lui M.D. Ralea, vorbind despre „omul comic caragialian”, fixează drept trăsătură definitorie a acestuia egoismul social: „În comedii, Ion Luca are o viziune monovalentă a omului, surprins în fundamentalul și exclusivul lui egoism; lumea eroilor caragialești este o lume de egoiști, mai mari sau mai mici; nu e vorba aici numai de comedii, ci și de Momente, asupra cărora toți suntem de acord că prelungesc, în scenete concentrate, structura dramatică a scriitorului. Schițele lui comice fummică de egoiști, de femei adulterine, de întreținuți, de soți încornorați, fericiți (tot niște egoiști comozi și ei), de copii răi, de mici burghezi conformiști”. (...) „Moralistul din comedii: moralist fără iluzii față de natura umană, reducând esența omului, ambe sexe, la egoism, la conformism și satisfacții directe, palpabile. Eroii comedior și Momentelor, dincolo de egoismul lor individual (vanități, plăceri, avere, onoruri, putere), susținut prin viclenie, prin incorectitudine, umilință, exprimă o solidară, obsedantă și inalterabilă conștiință tranzacțională” (...) „Lume de conformiști, trăind cu spaima moralei convenționale, apărându-și egoismul până la limitele posibile ale conștiinței tranzacționale, ea însăși forma egoismului în care sumară noțiune de

bine și rău, de licit și ilicit, de moral și imoral se împacă, se liniștește, ca să-și reia existența identică”. (Comediile lui Caragiale, în Scrieri, 2, 1967, p. 120)

11. În Gazometru spre pildă, comparația „meteorologică” a norilor, duce elementele „gastronomice” la proporții cosmice: „norulețul se ridică mai sus și se umflă mai tare, clocotind ca o gogoasă uriașă în vasta tigaie a firmamentului încins de flacăra colosală a lui Phoebus...” (I.L. Caragiale, Opere, 2, 1960, p. 425)

12. I.L. Caragiale: De închiriat, în Universul, 28 aprilie 1900, reproducă în Momente, 1901 (vezi și Caut casă în Universul, 17 sept. 1899)

13. M. Bahtin, François Rabelais și cultura populară în Evul Mediu și în Renaștere, Ed. Univers, Buc., 1974:

„În actul mâncării limitele între trup și Univers sunt biruite în favoarea trupului; el triumfă asupra lumii, a inamicului, serbează victoria repurtată împotriva acestuia, crește în detrimentul lui. Elementul victoriei, al triumfului, caracterizează în mod obligatoriu toate imaginile ospățului. Mâncarea nu poate să fie tristă. Mâhnirea și hrana sunt două noțiuni incompatibile (în schimb, moartea și mâncarea sunt perfect compatibile). Ospățul celebrează totdeauna izbânda – ceea ce face parte din însăși natura lui. Ospățul victorios este universal, el semnifică triumful vieții asupra morții. În această privință echivalează cu zămisirea și nașterea. Trupul biruitor primește în el lumea învinsă și se înnoiește”.

14. M. Bahtin, op. cit., p. 311.

15. Caragiale era el însuși un adept declarat, mai în glumă mai în serios, al acestui hedonism autohton și oțiu levantin, așa cum ni-l evocă Paul Zarifopol – „Scrisul este muncă, și munca-i lucru incomod; iar Caragiale ura incomodul cu cea mai senzuală violență. «Să stau în cămașă, cu picioarele goale, tolănit într-un port din miazăzi, și să țin trecătorii de vorbă cu povești», l-am auzit zicând, și cred că închipuirea lui era atunci, ca mai totdeauna, exactă. De porturi n-a avut parte, dar de cafenele destul”. (Publicul și arta lui Caragiale, p. 181) – și cum aflăm de la povestitor în preambulul de la Repausul dominical: „Nici să stăm la îndoială când, pe negândite, ni se ivește prilej de petrecere; să mergem cu voie bună, dacă n-avem altă treabă mai serioasă de făcut – zic mai serioasă, fiindcă, în viața noastră scurtă și trudită, nici petrecerea nu e ceva atât de naserios cum spun câțiva înțelepți, unii

ursuji și alții fățarnici. Așa cel puțin gândesc eu, și de aceea am petrecut așa de frumos alaltăieri noapte”. (I.L. Caragiale, Opere, 2, 1960, p. 283)

16. Ibrăileanu vedea în „ura împotriva prostiei” însuși resortul „afectiv” al scrisului caragialian: „Caragiale ura prostia. Dar acest sentiment nu devine la el acea «indignatio» care produce satira, decât atunci când prostia e și pretențioasă («Prostul, dacă nu-i fudul, n-are haz» este o vorbă a lui.) Iar prostia devine pretențioasă mai ales când este ajutată de cultură. Cultura însăși, dă prostiei posibilități de manifestare, o diversifică, o multiplică, dar încă pseudocultura, ori similitura, ori semicultura – adică toate felurile de „culturi”, care hrănesc și dau aripi prostiei tipurilor lui Caragiale! Să se observe că aproape toate dușmăniile lui Caragiale se reduc la profunda lui aversiune pentru prostia pretențioasă, potențată și exhibată cu ajutorul unei spoieli de cultură. Ca orice intelectual adevărat, Caragiale iubește simplitatea, naturalul – natura. Cu cât cineva se îndepărtează de această simplitate, cu atât lui Caragiale îi devine și mai strâmb și mai odios. Cu atât mai mult, cu cât acești proști ridicoli sunt și primejdioși, căci au un rol în societate”. (Pe marginea „Noptii furtunoase” în Viața românească, nr. 2, feb. 1992)

Capitolul II. Întâmplări la marginea lumii

17. Al. Șerban, Momente... inedite din viața lui Caragiale, aflate de la D. Al. Vlahuță în Flacăra, I, 16.1912, apud Șerban Cioculescu, Viața lui I.L. Caragiale, ediția a IV-a, 1977, Editura Eminescu, p. 24.

18. I.L. Caragiale, Scrisori și acte, ediție îngrijită, prefată și note de Șerban Cioculescu, 1963.

19. Mircea Vulcănescu, Dimensiunea românească a existenței, ediție îngrijită de Marin Diaconu, 1991, Editura Fundației Culturale Române, p. 21.

20. N. Batzaria a dat în privința numelui lui Caragiale o originală derivare – pe care o cităm pentru insolitul conexiunilor ei – socotind că la originea numelui scriitorului stă caragiali, pe turcește „oglinză neagră”, iar în grecește cara-ghiali (Originea numelui lui Caragiale, în Adevărul, 9 martie 1929).

21...” Ș-acu pe-nserate intram în orășelul meu natal, unde nu mai fusesem de copil... Trebuie să mărturisesc că n-am simțit «acele palpitări» care se simt la orice revedere de acest fel; ce-i drept, nici pomii și altele n-au manifestat față cu vechiul lor prieten vreo

deosebită emoție”. (I.L. Caragiale, Grand Hôtel „Victoria Română”, în Convorbiri literare, 1 februarie 1890, retipărit în Momente, 1901)

22. Cuvântări politice, cu o notă de Șerban Cioculescu, în Revista Fundațiilor, VI, 10, 1939. Asupra formației de un tip cu totul aparte de autodidact stăruie cu mult folos pentru psihologia scriitorului, Alexandru George în A fost Caragiale inteligent? în volumul Caragiale, Ed. Fundației Culturale Române, 1996, pp. 8 – 12.

23. „... când scăpa de supravegherea părintească, se lua după trecătorii ce i se păreau caraghioși și, cu predispozițiile înnăscute de mim, le maimuțărea umbletul și gesturile”, Șerban Cioculescu, op. cit. p. 28.

24. I.L. Caragiale, Caut casă în Universul, 17 sept. 1899, apoi în Momente, 1901, și Opere complete, 1908:

„Atunci, ca în fața beduinului călător prin pustiul de nisip, începe să mi se ridice la depărtată zare fata morgana. Iat-o cât e de luminoasă! Bun și neuitat adăpost! E casa lui Hagi Ilie lumânărarul, de la Sf. Gheorghe din Ploești, unde am stat atâta vreme cu chirie până să-mi completez studiile și să-mi obțin diploma de patru clase primare la școala domnească. Cu cât mijesc ochii mai tare, cu atât bătrâna mea prietenă apare mai limpede între cei patru salcâmi venerabili... Iată și liliicii... Au înflorit a doua oară – semn de toamnă lungă... îmi trimit de departe florile albe mirosul lor onest. Să ne apropiem binișor și să intrăm în grădina care parcă n-are fund. Grădina asta – s-o vezi noaptea pe lună! Atunci să-i mănânci discret prunele brumării. Iată ce frumusețe de prune. Dar gutuile... Și perele astea de iarnă... Astea se mănâncă tocma-n postul Paștelui. Și vița, uite ce încărcată e! Uitați-vă departe până-n ulucile cari d-abia se zăresc colo jos. Toată câmpia aceasta plină de bălării uriașe e curtea caselor. Nu simțiți cum miroase a bălărie răscoaptă de soare? Grădina de alături e vestită pentru vișinele ei turcești. Gardu-l poți sări ușor, dar trebuie mare băgare de seamă, nu cumva să simtă stăpânul: aleargă foarte iute și are un bici, care arde ca focul; e mai rău dacă te ajunge cu sfârscul când vrei să să-i gardu-napoi. Ia uitați-vă acuma la casă. Ce mândru se țuguiază acoperișul cu șindrilă, îmbrăcat spre miaz-noapte cu mușchi verde moale și purtând în vârful-i un urcior smălțuit care sclipește în soare. Ce mare și stufoasă a crescut urechelnița! Iată dasupra gârliciului, din care izvorăște așa potrivită răcoare, pridvorul larg.

Dar ia să suiți numai, după mine, cele nouă trepte până-n

pridvor. Vedeți cât de frumos se ține pe stâlpii lui bondoci de stejar cioplit! Ce cuminte adăpostește de bătaile arșiței și apelor cerului! Să trecem acum din pridvor în sală. Ce largă încăpere! Colea, la dreapta, două odăi; dincoace, la stânga, alte două. La deschizătura ferestrelor se vede cât de groase sunt zidurile. Pe firida uneia din ele, șed fără primejdie șase borcane respectabile de murături. Ce ziceți de sobe? Cu ce dignitate magistrală stau, proaspăt văruiute, la locurile lor, gata să prezideze o dezbatere, într-una din ședințele lungilor nopți de iarnă! Și iată cum, alături de perete, protectorul nebiruit, departe de ferestre și de uși, se odihnesc paturile copiilor, cu fața către lumina vetrei și cu căpătâiul sub icoane...

25. „... Eu încă de mic, din clasele primare, am mare tragere de inimă pentru altă carieră – pentru literatură” (I.L. Caragiale, Politică și literatură) Despre înclinațiile literare ale copilului vezi și biografia lui Șerban Cioculescu (op. cit., pp. 25 – 27 și 38).

26. Șerban Cioculescu, Libertatea presei, în Caragialiana, ediția a II-a, adăugită, 1977, Ed. Eminescu, p. 306.

27. I.L. Caragiale: Peste 50 de ani în Universul, 18 mai, 1909, în Opere, II, p.

28. I.L. Caragiale, Scrisori și acte, ed. îngrijită, prefațată și note de Șerban Cioculescu, 1963, scrisoarea 11, p. 232 (scrisoare către sora scriitorului).

29. G. Ibrăileanu, I.L. Caragiale în Scriitori români și străini, ulterior Pompiliu Constantinescu dezvoltă observația asupra viziunii caragialiene a unei „mahalale etice”: „De altfel, Caragiale s-a interesat de mahalagiu ca de un tip general; mai just am putea spune că satira lui vizează un mahalagiu etic și intelectual. (...) El a văzut mahalaua, în Jupân Dumitrache, în Nae Ipingescu, în Zița și Veta, în Chiriatic și Spiridon, în Pristanda și Cetățeanul Turmentat, ca pe o zonă morală distinctă”. I.L. Caragiale (1935), în Scrieri, 2, Ed. Politică, 1967.

30. O extrem de pertinentă analiză a golului interior, alienant, al funcționarului public citadin dă Ibrăileanu pornind de la Isaia Vasilescu al lui Brătescu-Voinești și ajungând la Conu Leonida al lui Caragiale: „Și așa copiază bietul Isaia zile după zile și ani după ani, până ce ajunge pensionar ca Conu Leonida. Țăranul are de-a face cu natura; meseriașul cu materia primă pe care o transformă «înnobilând-o»; filologul cu fenomenul limbă; Kant cu actul de cunoaștere al omului ș.a.m.d. Cu ce realitate are de-a face Isaia

Vasilescu? Cu niciuna. Nici măcar cu copia unei realități cât de mici. Mai puțin decât un cetitor de nuvele, care cel puțin vine în contact cu o porțiune din realitate trecută prin capul altuia. Conu Leonida e ilustrarea acestei sărăcii. El e atât de mizer sufletește, pentru că e un Isaia Vasilescu, și încă pensionar, adică un om care nu mai are acum de-a face nici cu umbra unei umbre de realitate. De altminteri toate tipurile din comediile lui Caragiale – din cauza ocupațiilor lor nesperioase, adică fără legătură cu realitățile adevărate ale vieții – sufăr de această goliciune de suflet. Unul din marile merite ale lui Caragiale este de a fi știut să pună pe aceste tipuri să-și exprime neantul sufletului lor, de a fi zugrăvit conținutul acestui zero”. (Pe marginea lui „Conu Leonida față cu reacțiunea”, în Viața românească, 5 mai 1922).

Capitolul III. Rică Venturiano c'est moi!

31. Sallustiu: I.L. Caragiali și opera lui în Liga ortodoxă. (Supliment literar), 3 nov. 1896.

32. Despre „efectele negative” ale stilului gazetăresc asupra scrisului caragialian s-au pronunțat printre alții Eugen Lovinescu, G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu și îndeosebi Paul Zarifopol, care, contrariat în admirația sa, era nevoit să constate lipsa de har a maestrului în unele din episoadele serioase ale nuvelor și povestirilor lui: „Este lucru de însemnat că, la Eminescu, chiar articolul de gazetă a rămas curat de jargonul jurnalistic al vremii; la Caragiale efectele acestui jargon au pătruns până în producția propriu-zis literară. Vorbirea aceea, prostește franțuzită de nesfârșiți licențiați în drept, era acum jumătate de veac o putere de care un Eminescu, cu lecturile lui excepțional de variate și de intense, abia putea să scape. [...] în Păcat, neologismul gazetăresc și avocătesc face tot felul de pete dizgrațioase și absurde în povestire. «... Ce face atâta senzație? A făcut o nemaipomenită senzație popa... Mitu în hainele nouă a făcut senzație... Succesul colosal și spontan n-a afectat... Când scăpat cu totul de vermină l-au îmbrăcat în mintean... Popa a făcut o elocvență apărare a cauzei sale... Cuvântul oratorului câștigase pe asistenți... Tonul magistral și sever trebuia să răstoarne impresia ce preotul obținuse cu elocvența-i sentimentală... Popa înțelese că inspirația nu trebuie căutată departe...» Aceste intervenții ale povestitorului, cu intenție interpretativă, uneori ironică, pline de exces neologic, vin ca o grotescă parodie pe fondul serios și rural al povestirii. Aceeași subiectivitate verbală, naivă și indiscretă alterează tonul povestirii și

în Făclia de Paște. Evident, scriitorul amestecă povestirea propriu-zisă cu reportajul”. (Publicul și arta lui Caragiale).

O reabilitare a funcționalității stilului jurnalistic cu motivații exacte și bazată pe o excelentă analiză a „stilului grav” caragialian aduce în zilele noastre Alexandru George în cartea sa Caragiale; Glose. Dispute. Analize. (Editura Fundației Culturale Române, 1996) demonstrând, în gustul lui Buffon, că stilul este omul, iar acest stil al presei din secolul trecut era de fapt în bună măsură un fel de retorică în scris: „Timpul care s-a scurs de atunci, aducând o progresivă asimilare a neologismului în limbă, a atenuat în bună măsură ceea ce puriștilor li se părea atât de inadmisibil, dar e limpede că limbajul gazetăresc constituie o sursă din care Caragiale a extras nu numai monstruozițiile expuse mai apoi râsului public în comedii și schițe satirice. Scrisul gazetăresc este o componentă esențială a artei sale satirice. Zarifopol susține că, spre deosebire de Eminescu, la care «chiar articolul de gazetă a rămas curat de jargonul jurnalistic al vremii», Caragiale nu s-ar fi putut emancipa de el decât foarte târziu și incomplet – dar criticul nu precizează unde (noi socotim că o mare reușită în acest sens, mai ales dacă ne gândim că subiectul ispita la o astfel de tratare, e de fapt 1907, din primăvară până în toamnă). În serios sau luându-l în derâdere, Caragiale se folosea de acest stil pentru că nu avea altul. De altminteri, retorismul care-i marchează atât de categoric scrisul derivă el însuși din practica ziaristică”. (Era Caragiale inteligent? datat în carte „1975”).

33. „Rică Venturiano, arhivar la judecătoria de pace circumscripția de galben, poet liric, colaborator la ziarul „Vocea Patriotului Național”, publicist și student în drept”... (I.L. Caragiale, O noapte furtunoasă, Actul II, scena II, Opere, I, p. 54)

34. Articole asupra acestui episod venturianesc semnate de N. Vătămanu și de Șerban Cioculescu în Gazeta literară, IV, nr. 25 din 20 iunie 1957.

35. I.L. Caragiale, Politică și literatură, scrisoarea IV, către Vlahuță, în Universul, 2 iunie 1909.

36. I.L. Caragiale: zigzag! publicat în Ghimpele, 30 iunie, 1874.

37. I.L. Caragiale, Cronica fantezistă în Ghimpele, 28 iulie 1874, semnată Car...

38. zigzag, idem.

Capitolul IV. Mitologia Moftului Modern

39. N. Iorga, Istoria presei române, 1922, p.142. Istoricul presei „de la primele începuturi până la 1916” adaugă, nu fără nostalgie de aceeași factură cu cea a textului caragialian: „Oamenii din generația mea își aduc aminte încă, nu fără înduioșare, de adâncul efect pe care-l producea, înnobilând inimile și înălțând spiritele, apariția totdeauna precisă a numerelor (Războiului, n.n.) care dădeau, alături de chipurile ofițerilor morți pentru patrie, însemnări menite să îndemne pe alții în împrejurări viitoare a merge pe aceeași cale de sacrificiu. Din nenorocire ziarul lui Weiss și Granda, dedublat în 1880, cum am văzut, n-a știut să găsească, dincolo de marginile împrejurărilor militare, o direcție care ar fi făcut dintr-însul cel dintâi organ vioi al publicului însuși în afară de partide. Și astfel, fără conducere, „Războiul” a ajuns a se pierde în banalități sau în glume triviale, menite să-i câștige cetitori”. (Presa românească de la 1866 – 1884).

40. Curierul românesc, „Înștiințare”, nr. 1. Nu altfel va vedea binefacerile gazetei Gh. Asachi în începutul Albinei românești.

41. Apud N. Iorga op. cit. p. 83.

42. Pruncul român, nr. 3, 19 iunie 1848 (Jurământul pe Câmpul Libertății în București).

43. Poporul suveran, nr. 2, 25 iunie 1848, (O înaltă trădare).

44. Amicul poporului, nr. 6, 5/7 iulie 1848.

45. „Acum conspiratorii ne vor spune negreșit infamul lor complot, complicii d-lor și cum și pentru ce au proclamat pe d. Câmpineanu și pe d-lor guvernatori ai țării”. Poporul suveran, 25 iun, 1848.

46. „Patriotul Ștefan Golescu, venind de la ordia turcească, aduce plăcuta noutate că excelența-sa Soleiman-pașa este dispus a recunoaște Constituția, cu condiția ca guvernul provizoriu să-și schimbe numele în locotenență domnească. Această veste face să strălucească bucuria pe fața bunilor patrioți. Membrii guvernului depun demisiunile lor.”, Poporul suveran, nr. 12; 26 iulie 1848.

47. Naționalul, nr. 5, 9 sept. 1848 (Jurământul pe Constituție la Craiova), apud. G. Ivașcu, Reflector peste timp, I, Editura pentru literatură, 1964.

48. N. Iorga, op. cit. p. 90.

49. Despre dimensiunile sociologice și psihologice ale kitsch-ului ca expresie a unui stil de viață al burgheziei sau al clasei de mijloc în societatea de consum contemporană vezi documentatul eseu

dedicat fenomenului de Matei Călinescu în cartea sa Cinci fețe ale modernității (Editura Univers, 1995) din care am selectat un fragment în sprijinul propriei noastre ipoteze a unei societăți românești megakitsch postpașoptiste și antebelice: „De aceea, pe lângă tipurile mai umile de kitsch, trebuie să admitem existența unui kitsch fastuos, care este privilegiul celor bogați. Mai mult decât atât, chiar și atunci când nu este scump, kitsch-ul este adeseori menit a sugera bogăția și prisosul: imitațiile de aur și argint și bijuteriile din sticlă colorată vândute în magazine țin, evident, de kitsch. În ceea ce privește kitsch-ul realmente scump al claselor de sus, a doua jumătate a secolului 19 și apoi intervalul de timp denumit «la belle époque» pot furniza un mare număr de exemple. Chiar și regii care au domnit în această perioadă binecuvântată s-au lăsat ademeniți, uneori, de kitsch, precum Ludwig II al Bavariei, care se complăcea frenetic în cel mai luxuriant prost gust. Pentru unii autori (de exemplu, pentru Abraham A. Moles), adevăratul kitsch trebuie căutat chiar în acea epocă, vremurile noastre caracterizându-le prin formarea unui stil «neo-kitsch», corespunzător cerințelor unei societăți de consum îmbelșugate. Chiar dacă acceptăm o astfel de periodizare a kitsch-ului – și nu văd de ce nu am accepta-o – specia contemporană mai ieftină își are, dacă se poate spune așa, rădăcinile tradiționale în noțiunile estetice pseudoartistice ale burgheziei bogate din secolul 19”.

I. Repede ochire asupra structurii planetei Moft

„Uite-i ce drăguți sunt”.

„Îi urăsc, mă”.

Apocrife caragialești

A trecut mai bine de un secol de când în constelația presei, o constelație de duzină din Galaxia Gutenberg, cunoscută târziu, după 1829, de limba românească, undeva în București un tânăr publicist născut într-o cvasimahala a Ploieștilor dintr-o veselă familie de actori cu vocația farsei și a râsului a descoperit bizara planetă Moft. Ea era atât de aproape de noi că se confunda cu însuși firescul epocii, o „belle-époque” de mahala și berării, de progres și de libertăți constituționale pentru „stupid people”, de tranziție către un stil de viață ideal copiat după modelul lui occidental, de investiții de capital străin în căi ferate, comunicații și alte întreprinderi, de vizite ale majestăților lor, de războaie zilnice de presă, de implementări democratice după lupte parlamentare „care durează de aproape

treizeci de ani", de „revoluții”, de reprimări și de bătăi cu protestatarii în piața Teatrului, de victorii în alegeri, în fine, de extindere, cu toate protestele Rusiei, a structurilor vest-europene după o sută cincizeci de ani de fanariotism (tot un fel de comunism cu față turcească) și de integrare a țării noastre în structurile civilizate, acolo unde îi este locul. (Parcă am mai citit toate acestea undeva?!) Oricum, epopeea eroi-comică a luptei cu firescul a locuitorilor acestei sfere de hârtie tipărită, buimăciți de avalanșa informațională prăbușită peste somnul lor dogmatic, poartă de atunci numele dat de homericul ei cronicar, Caragiale: Magnum Mophtologicum sau Tembeliada. Ca și în cazul lui Amerigo Vespucci și al continentelor sale, nu Caragiale văzuse primul planeta aceasta goală pe dinăuntru, ca o gogoasă de presă, a Moftului român. Înaintea lui, un alt vărsător, Titu Maiorescu, tatăl spiritului critic românesc (căci bunici fuseseră Anton Pann și Costache Negruzzi iar străbunici soitarii și pehlivanii populari, „karagöz”-ul grotesc și păpușarii Bucureștilor, despre care del Chiaro scria că a avut prilejul să-i vadă pe la 1715 jucând într-o casă boierească o „mascherata troppo scandalosa” (1), Maiorescu, deci, lansase în grupul de presiune al Junimiiteoria *formelor fără fond*, în care inautenticitatea este denunțată drept păcatul capital al noii societăți citadine și burgheze în curs de formare în Țările române, după Constituția de la 1866, prin imitarea mai mult sau mai puțin „nostimă” a civilizației industriale și „eminamente urbane” a Occidentului. Tot Maiorescu vorbise despre efectele halucinogene ale discursului de presă asupra minților crude ale proaspetei intelectualități aiurite de cuvintele noului lexic occidentalizat peste noapte în gazetele de dimineață. Oricât de „spirit critic”, deși publicist el însuși, mentorul Junimii rămânea un rece logician sarcastic al fenomenului chiar și când îl ironiza. Maiorescu era prea serios, prea oficial pentru Moft. Pentru a-l face nu numai cunoscut, dar și celebru, ca și pentru a-l cufunda în baia sărbătorească-sănătoasă și utopic terapeutică a râsului național, era nevoie de un alt soi de publicist. La acea vreme, „caraghioasă și de «mare cumpănă» prin care avem cinstea să trecem”, cum scria la 1876 Caragiale în Profesiunea *de credință* allaponului, doi tineri scriitori de geniu (2), ambii gazetari în redacția aceluiași ziar al opoziției tradițional conservatoare, unul moldovean și altul muntean, sosiseră deja la București să cerceteze cu sistemă, pe urmele mai vârstnicului director de conștiință estetică ardelean, curioasa planetă Moft. Unul la

Iași, altul la Ploiești, ei își începuseră mai devreme ucenicia în studiul măștilor” *Comediei celei de obște*”, cum o numea cel mai mare dintre ei, poetul, dar se vede treaba că de la București, undeva din perimetrul „piețelor publice”, între Piața Amzei și Piața Sf. Gheorghe, Moftul se observă mai bine, orbita lui trece cel mai aproape de noi, tangent, moftangiii săi identificându-se periodic cu locuitorii veselei noastre capitale. Mai bătrân cu doi ani și o zodie, întors de la vaste studii universitare în solide școli europene, Eminescu îi oferă viitorului comediograf cu care-și împletea uneori inextricabil scrisul în articole din gazetă, sub ochii uimiți ai celui de-al treilea redactor al Timpului, Slavici (3) o primă argumentație a teoriei „moftului” ca etalon al existenței inautentice. „Cea mai comică noțiune românească e moftul, antiteză neîmpăcată și-n sine atât de ridicolă dintre aparența exterioară și fondul intern. Cel mai autentic și mai comic caracter e moftangiul” nota poetul pe o filă a manuscriselor sale, la nici doi ani după adoptarea noii Constituții. Eminescu era prea tragic. El face în scrierile sale figură de profet mânios care sparge ori arde tablele legii (4). E un Moise intransigent al neamului al cărui verb viticinar e prea „intratabil” pentru a fi urmat de poporul gazetei de unde tună și fulgeră împotriva slăbiciunilor uneori prea omenești ale „moftangiilor” de aici și de aiurea: „Ideile nu au viață decât acolo unde oamenii sunt gata să moară pentru dânsule; acolo, însă, unde oamenii cutează să grăiască în public ori să scrie fără a fi pătrunși de ceea ce zic, acolo oamenii trăiesc și ideile mor”. Caragiale pe lângă el pare, dacă nu mult mai „tranzacțional”, oricum mai „conjunctural” cu adevărurile de presă, după cum și-l amintește Slavici în redacția de la Timpul prins într-o savuroasă polemică cu Eminescu:

„Ba bine că nu! Întâmpina Caragiali. Dacă e s-o fac, o fac pentru mulțumirea mea. Smintit ar trebui să fiu pentru ca s-o fac și când pe urma faptei mele mi-aș expune familia la mari neajunsuri și aș avea mai multe suferințe decât mulțumiri.

— Aidadee! zicea Eminescu. Demnitatea prin bărbăție și prin lepădare de sine se susține, și mulțumirea e cu Atât mai viuă și mai covârșitoare, cu cât mai multe și mai mari sunt greutățile pe care le învingi și primejdiile pe care le înfrunți ca să-ți faci datoria.

— Iată o mulțumire de care mă lipsesc! îl încredința Caragiali. Mai bucuros mă înjosesc spunând adevărul numai când îmi dă mâna și numai în forma care îmi vine la socoteală. Pentru lepădarea de sine nu

găsea niciun îndemn în lumea noastră”.

(Ioan Slavici, *Amintiri*)

Astfel, dintre cei patru „evangheliști” ailunimii, din care numai trei veniseră la București, Creangă rămânând cuminte lângă vatra bojdeucii sale să-și revadă fabuloasele-i povești. Caragiale avea, fără îndoială, cele mai multe date pentru a explora în detaliu planeta nou descoperită și a-i boteza cu numele lui locuitorii. De altfel, se și înrudea cu ei locuind adesea el însuși pe suprafața de ziar a Moftului: „Bine omule îi spunea lui Slavici care ținea „casieria” *Timpului* aceasta le întrece pe toate! Mă știi că sunt om cheltuitor și abuzezi de această slăbiciune a mea, dându-mi azi un pol și mâine altul, ca să mă ții legat și să mă ai rob la ocna aceasta unde se pisează sare amară. După ce m-ai deprins să cheltuiesc mai mult decât mi se cuvine, mă sâcâi voind să mă scazi la mai puțin. Nu se poate, domnule! Ai răbdare, căci de mult mi s-a făcut lehamite de a mă lupta pentru o cauză pierdută și umblu mereu să fac un împrumut pentru ca să mă răscumpăr și să scap de aici.” (Slavici, *Amintiri*), Caragiale venea dinlăuntrul acestei lumi, dar avea organe excesive pentru a o contempla din afara ei („Simț enorm și văz monstruos”, *Grand Hôtel „Victoria Română”*), cum confirmă Paul Zarifopol (5), mai tânărul său prieten de mai târziu. Ce-i lipsea în vremea prelungitului său debut era seriozitatea de a da o dimensiune existențială, mitică, neroziei funciare vieții de pe planeta Moft (6). Caragiale era prea deștept pentru a fi și profund. Țsta era cusurul lui, n-avea metafizică. Avea în schimb geniul comicalului. „Ungureanul” de Slavici a intuit bine tâlcurile întâlnirii lui cu celălalt „pol”, opus, al spiritualității românești, Eminescu. Caragiale a avut atunci pe deplin revelația gravă a vocației sale comice extraordinare, a condiției existențiale de „fugă” de pe planeta Moft și de „întoarcere la origini” a scrisului său creator de mituri sub masca universală a râsului. Până atunci, pe la începutul carierei publicistice, umorul la Caragiale nu atinsese încă proporții cosmice iar imaginația ludică a autorului nu depășea utopia naivă a unei „cetăți a viitorului”, *Tâmpitopole*, guvernată de legile prostiei publice, deconspirată facil în final a fi spațiul moral al orașului București. Comediograful începea să-și perfecționeze instrumentele și după ghimpele, unde râsul consună cu tonul foiletoanelor satirice ale vremii (7) sau după burlesca pățanie din vreme de război cu cacealmaua de presă anatiunii române (1877), odată cu apariția lăponului (1877 – 1878), el se arată a

fi tot mai sigur de mijloacele proprii de explorare, dând în „schița” *Smotocea și Cotocea* două din cele mai tipice personaje ale „fiziologiilor” sale de moftangii. Sub numele delache și *Mache* (8) aceștia vor figura la loc de cinste, abia retușați, în galeria eroilor Moftului român din 1893. Dar abia după întâlnirea cu spiritul Junimii, Caragiale va deveni „agrimensorul” și „aproprietarul” integral al acestui teritoriu vizitat și de alți cronicari ai vremii, pe care fie-ne îngăduit a-l numi Moft. În graiul turcesc, din care multe vorbe rămas-au și-n vorbirea românească, vorbe pe care adeseori Caragiale și Eminescu le împrumutau aidoma spre a parodia mucalit limba cea veche, pitorească și păstrată în fericita stare a „halimá” lelor de altă dată, „moft” (*müft*) însemnatucru *de doi bani, ieftin, de duzină, fleac*. În secolul nostru occidentalizat i s-ar spune, dacă ar fi vorba doar de un obiect estetic, *kitsch*. Dar oare numai despre estetică să fie vorba?... I-a fost dat, deci, lui Caragiale, cu plăcerea sa ereditară pentru bufonerie și farsă, cu gustul său enorm pentru parodie, să fie cronicarul absolut al Moftologiceii *comedii* a trecerii României de la despotismul balcanic de sorginte orientală la monarhie parlamentară de inspirație apuseană. Chestiunea, așa cum a nemurit-o Caragiale, nu vizează doar schimbarea politică și socială databilă istoricește, ci și pe cea a orizontului moral, antropologic, am putea spune, implicând scrutarea unor psihologii permanente și a unor categorii sufletești atemporale în procesul adaptării formelor civilizației citadine moderne la fondul rural ancestral și la categoriile de expresie ale unei civilizații natural tradiționale. Nu-i o problemă de știință ci mai degrabă una de conștiință, procesul de adâncime fiind urmarea unui fenomen *de presă* desfășurat la suprafața percepției, manevrând-o, modelând-o, după chipul și asemănarea limbajului public al presei. Un limbaj funciar neserios și superficial, dacă nu chiar direct „mincinos”, deviat permanent dedistanța dintre „imaginea” fabricată și realitatea lucrurilor, un limbaj al „iluziei” nu al esențelor, *deviant* la rândul lui pentru conștiința subiecților supuși „bombardamentului” informațional. Viața ca reprezentare „contrafăcută” de limbajul mass-media, iată ce intuia la 1878, în inima unui târg din Valahia, Caragiale, el însuși eminamente un „om de presă” al timpului. Acest limbaj public al gazetei caragialești funcționează în universul Moftului aberant, ca o prismă care deformează mesajul și goleşte de conținutul dramatic, viu, evenimentele, lăsându-le numai senzaționalul trivial ori

comic (9). El „filtrează” gândurile și sentimentele adevărate, refractar la orice trăire autentică și proiectează în loc scheme și clișee gata preparate de ziar, falsificând existența persoanelor, transformându-le în „personaje-kitsch” a căror viață este un moft, o „gogoasă” plină de minciuni involuntare, care le aruncă în ridicolul unei existențe parodice, peste puterile lor de înțelegere. Sferă de hârtie de jurnal tipărită cu efemeride, planeta Moft exista rotindu-se senină în jurul axei sale, demagogia intrinsecă discursului de presă, cu agitația locuitorilor ei, constituiți ei înșiși majoritar din fragmente de texte de ziar, înainte de a fi zărită de Caragiale și ea continuă să se învâртеască impasibilă și astăzi. Descoperitorul ei, deși a privit-o numai într-o epocă istorică de un sfert de secol i-a surprins perpetua mișcare. Ea va dăinui „sub presiunea evenimentelor” câtă vreme „imaginile” mass-media vor produce impenitent pseudoexistențe umane și false conștiințe sociale. Stăpânirii rigide a acestui imperiu de hârtie tot Nenea Iancu, săracul, i-a găsit leacul: râsul universal, râsul utopic al zeilor care cunoșteau ambele măști ale teatrului antic fără să le îngemăneze ca noi, modernii, într-o singură grimasă a râsu’ plânsului. Și cine știe, poate post-modernii vor ști din nou să râdă după străvechiul ritual reinventat de Caragiale. Ca să fim drekți, părintele spiritual al Moftului se poartă totuși ca un terapeut interesat mai mult de leac decât de pacienți. Mai mult ca sigur că îl experimenta întâi pe sine. În fața asediului vidului existențial produs de „mitul” modern al progresului, al cărui oracol este ziarul, *Moftologica* sacomedie este o erasmiană „laudă a prostiei” autohtone în care râsul carnavalesc, utopic și sărbătoresc care o străbate ascunde o paradoxală funcție arhaicăde regenerare a forțelor naturii umane, a substanței sale ontologice. Personajele golite de sensul propriilor existențe din cauza „minciunii în fals” a vieții lor mediate de discursul public al presei sunt luate în derâdere într-o adevărată „sărbătoare a nebunilor”, desfășurată în piața publică a Bucureștilor, care le redă libertatea. Ocărându-le vesel condiția de mecanisme caricaturale, autorul le întoarce la rădăcinile pline de sevă ale existenței lor organice. Poporul gazetei se umanizează prin farsa caragialescă care răstoarnă cu susul în jos această lume pe dos găsindu-i paradoxal, pentru un timp, firescul. Natura revelată astfel a indivizilor lui se dovedește, ce-i drept, fundamental egoistă (10), din ea lipsesc multe părți bune ideale ale omului, cum observa cu prioritate Maiorescu, dar în satisfacerea

egoismului lor natural triumfă organic instinctul vital al speciei amenințate de alienarea și de vacuitatea omului-kitsch. Bucureștenii lui Caragiale, atât de „fanatic” citadini și cu „rău de peisaj”, redevin prin imaginile festinice de care abundă scrierile caragialești (atât prin elementele „ospățului” propriu-zis, mâncarea și băutura, cât și prin metaforele și comparațiile (11) din acest domeniu), copii ai naturii răătăciți prin mahalale ori bulevarde, înghițiți de labirintul familiar al marelui oraș. Ei se strâng în berării și cafenele, în cârciumi, zahanale și bodegi, să scape de spaima unui teribil vid care-i înconjoară insidios. Consumă toate genurile de bucate și sorb toate felurile de băuturi să-și umple parcă un gol interior, învingându-și o angoasă necunoscută, inconștientă. Textele lui Caragiale sunt pline de băutori și de mâncări, bețivii se trădează ușor după „pocirea” cuvintelor, pretutindeni se consumă ceva, scenele de beție senină sunt frecvente. Catindatul dând ale *carnavalului* e atins de o veritabilă frenezie a „magnetizării”, moașa din la *moși* de o voioasă bulimie universală. Ambii se află în plină petrecere populară într-un timp utopic al sărbătorii. Dar „teribila primejdie” a vidului cosmic nu vine în lumea Moftului dinafară. Neantul amenință planeta și pe locuitorii ei dinlăuntru, precum inconsistența „gogoșile” de presă. Eroii nu se apără în berării și cafenele de ceva exterior care-i pândește în canțilerile unde completează la nesfârșit hârtiile tipizate ale administrației tânărului nostru stat birocratic, nici pe străzile, în piețele și bulevardele orașului când toride și pustii, când agitate periodic de câte o revoluție locală, nici acasă, instalat nevăzut în locuințele cu chirie – toate în același „stil” arhitectonic – pe care locatarii cuprinși de neliniștea unui instinct nedeslușit, le părăsesc invariabil „la fiecare sf. Gheorghe și sf. Dumitru” (12), pradă unei sezoniere febre a schimbării. Nimicul s-a insinuat în interiorul lor, în spațiu acela lăuntric rămas gol între ce ar fi fost viața lor cu adevărat și ce a devenit ea deviată de „minciuna” discursului public. Acolo domnește, fără voia și știrea lor, un infinit și fără de pricină plictis universal. Golul acesta „teribil, mon cher”, ei îl umplu cu vorbe. Omul caragalian își tratează spaima de vidul existențial prin cuvinte. Din nefericire pentru cetățeanul de rând al planetei, cuvintele acestea sunt fatalmente împrumutate și ele din limba de hârtie a ziarului, unde Logosul a ajuns logoree și vorbirea vorbărie. E un cuvânt deformat, a devenit un fleac, un moft. Dar oricât de degradat, el ține loc de realitate, „conversațiile” apără de durerea adevărată, vorbăria

suspendă temporar suferința insuportabilă a vieții:

„CATINDATUL: Cum intru, zic serios: știi s-o scoți? scoate-mi-o! De par exemplu, adineauri la dumneata... Dumneata nici nu înțelegeai ce vreau eu... Și pe urmă, mă dau în vorbă, mai de una, mai de alta... Dar când intru, simț odată ca un cuțit (arată la falcă), cald, și pe urmă rece; pe urmă din vorbă-n vorbă, vii dumneata, subțirugul, cu cleștele: atunci deodată simț iar un cuțit... rece, și pe urmă numaidecât cald... și pe urmă nu mai simț nimic... Vezi dumneata, pesemne, nu știu cum devine care va să zică de este al naturii lucru ceva, că măseaua, în interval de conversație, de frică trece...”

(D'ale carnavalului)

Cuvântul caragialesc are cu totul alt caracter când ia înfățișarea veselă avorbei *de chef*. Cu ea ne aflăm în partea luminată, solară, a planetei Moft. Statul la taclale în „localuri”, „tăiatul de palavre” la mese îmbelșugate, vorbele de duh la chei se încarcă cu substanța vitală, sănătoasă a vechiului cuvânt de la ospățul mitic prin care omul triumfă ritualic asupra naturii. În lumea sacrului, ospățul reprezenta punctul culminant al luptei omului cu un univers adesea indiferent dacă nu ostil din care el făcea organic parte (13). Sărbătoarea celebra cu belșugul și bucuria ei victoria Omului Mitic (a întregii umanități) asupra lumii pe care o „înghițea” sub formă de hrană și băutură și pe care o „poseda” atât orgiastic cât și prin magia cuvântului festinic legat fundamental de energiile viguroase ale râsului. Ospățul, cum demonstrează Bahtin în extraordinara lui carte despre Rabelais, „oferă cadrul esențial în care se rostesc vorbele înțelepte, discursurile, adevărul cel vesel. Între cuvânt și ospăț există relații străvechi” (14). Astăzi, petrecerea populară și carnavalul au mai păstrat, chiar și în formele lor degradat-moderne, ceva din caracterul sacru al sărbătorii mitice, vizibil odinioară în symposionul grec și în saturnaliile romane, ca și în serbările medievale ale „nebunilor” care dublau parodic lumea oficială a instituțiilor serioase, biserica și puterea seculară. „Chefurile” lui Caragiale au, la o analiză avizată, pe care critica nu a făcut-o, o intimă legătură cu ritualul ospățului arhaic, cu libertatea travestiurilor carnavalești și cu funcțiile regeneratoare ale cuvântului festinic. Mântuirea acestei lumi de minciuna inautenticului se va face prin puterea comicului carnavalesc, care parodiind o parodie, întorcând pe dos – sucind – o existență pe dos (sucită) îi va reda firescul. Netoții vor fi vindecați de dublul lor parodic, nerozii. Pentru scriitor problema

este una de limbaje dar mai ales una de salvare prin cuvânt. În registrul buf al vorbirii caragialești, producătoare incontinentă de „mofturi”, „cuvântările” au cu precădere două valorizări (unanetoată și altaneroadă): prima „serioasă”, generatoare de aberații grave, de maleficii, stupidități și tâmpenii, întunecând una din emisferele planetei, zonă a răului și a prostiei, a demoniei limbajului gazetei; cealaltă „sărbătorească”, duminicală, de o „nerozie” veselă și luminoasă, emisfera solară a Moftului, expusă efectelor binefăcătoare ale râsului utopic și optimist și care prin ocheanul bufon al comediei transformă „minciuna” gogonată a ziarului în adevărul comic al literaturii. Cele două emisfere ale Moftului sunt surprinse chiar de autor într-o „genealogie” parodică, în derâdere de competentele teorii ale „moftangiului științific” („Important bărbat, serios. Membru în toate societățile culturale naționale și internaționale. Dacă nu e încă în Academie, are să fie. E un exemplar de lux în galeria moftangiilor români și costă scump”. *Savantul*), dintr-un năstrușnicătudiu de mitologie populară care decelează trăsăturile „malefice” și cele „simpatice” ale cultului moftului, zeitate ambivalentă, „demon” și/sau „copil divin”:

„Magul Tinichea și dervișul Ceacșir (...) susțin în acord comun că Moftuleste *un demon cu trei capete oribile: Minciuna, Bârfirea și Zavistia. Moftul are în mână o sabie cu două ascuțișuri și cu vârful învârtit ca un burghiu, cu care mușcă și împunge și sfredelește pe cei ce vrea să-i tortureze. Mama lui a fost Secătura, ofecioară pe care o amăgise Șmecherlâcul; Secătura l-a născut pe Moftdeparte de casa părinților ei, Netotulși Zevzecea. El, Moftul, acrescut cu o iuțeală nemaipomenită și a fost alăptat de Hârtia, căreia i se făcu milă de copilul orfan aruncat de mama lui. Când ajunse în vârstă Moftul, doica lui, Presa, îl însură după Opinia, o tânără fată mai mult sau mai puțin publică, foarte mult curtată pe vremea ei, cu care tânărul avu o prăsilă mai numeroasă decât nisipul mării: pe fiecă zi dedea lumii câte 10.000 de copii care de care mai fleac și care toți aveau mai mult ori mai puțin trăsăturile tatălui lor.*

[...] Alți autori însă, apuseni, cum sunt: Sir Ylang-Ylang, Immerschnaps, Don Frigares, Colorezși alții susțin o părere cu totul deosebită. Moftul, zic dâșșii, este un zeușor gingaș și nostim, care a luat naștere din amorul din flori al Hazuluicu Gluma. Ei îl înfățișează ca un băiețel tânăr și balâior, purtând într-o mână Râsul, ofloare, și în alta

*niște foarfece mari: cu cea dintâi dă pe la nasul celor ce-l ascultă, iar cu foarfecele taie la palavre. Autorii sus pomeniți privesc Moftulca pe un zeu iubit, al cărui cult a fost răspândit mai ales la popoarele de ginte latină, are mulțime de temple; băieții și fetele, femeile și bărbații, moșnegii și babele îi sacrifică flori de câmp și mai ales Parodia, o floare multicoloră și pestriță. Icoana lui se află în toate familiile păstrată între zeii penai ai casei cu mare smerenie”.*

### (Moftul)

Cu aceasta parodie *alegorică* ne aflăm în plin carnaval textual, în care textualizarea cuprinde atât „măștile” infernale cât și cele „ceresc protectoare” ale zeului, într-o vastă textualitate „istorică și socială”. Dincolo de semnificația evident negativă a „genezei” demoniace a moftului obținută din sfera lexicală a textului de gazetă ca și de simpatia declarată oximoronic a autorului din final („închinăm mai mult către cei din urmă, cari după părerea noastră au aerul mai serios”), profund revelatorie este, la nivelul „reveriei materiale” a textului, descrierea originii „serafice” a divinității tutelare printr-un mit floral primăvărat, al inocenței și al exuberanței naturii înflorite. Mitul primăverii și cel al rodniciei intră în structura sărbătorească-carnavalescă a râsului, guvernată de viziunea veșnicei renașteri a naturii unde trupul, hrana, băutura, vorba de duh ca și ocară sănătoasă, care trimite la „cele naturale”, joacă rolul hotărâtor în „omorârea” timpului și a morții. În vreme ce „moftul serios” este inclus într-un imaginar sado-masochist materializat într-un instrumentar tăios și metalic al fricii (magul e de Tinichea, în argou semnifica și „lefter”, iar monstrul cu trei capete, „are în mână o sabie cu două ascuțșuri și cu vârf învârtit ca un burghiu, cu care mușcă și împunge și sfredelește pe cei ce vrea să-i tortureze”), moftușorul „gingaș și nostim” poartă în mâini, pe lângă floarea magică a râsului, „foarfecele de tăiat palavre” asemeni arcului inofensiv al lui Eros. În sfârșit, numele burlești ale susținătorilor originii ludice a „speciei” caragialești de publicistică sunt și ele tipic carnavalești – *Don Frigares, Immerschnaps* (mereu rachiu) – trimițând direct la imaginile ospățului. În Bucureștii sfârșitului caragialesc de secol, eroii lui Nenea Iancu înfruntă neantul, fiecare după posibilități, printr-un soi de bairam perpetuu, un zaiafet „dominical” în care mănâncă, beau, închină, se pupă și mai ales vorbesc, travestind toate spaimile grave ale lumii într-un vesel și iresponsabil alai de carnaval. În umila parodie flecară a

existenței pe care o trăiesc pe pragul acesta dintre Orient și Occident pe care i-a așezat Dumnezeu, singurul lucru serios și demn de făcut este cheful, statul de vorbă (15), ceea ce mahalagii lui Caragiale fac cu asupra de măsură. Tembelismul lor inocent îi păstrează, dincolo de mode și timp, într-o lume identică cu sine, utopică și mereu născândă, unde personajele evident fără noțiunea moralei trăiesc fericite în marginea unui fel de Eden păgân care nu cunoaște interdicția păcatului și teroarea pedepsei divine. Deși știu de frica întâmplării! Divinitatea, ludică și indiferentă, își sancționează aici prin farsă creaturile, aruncându-le, aleatoriu, ca pe biblicul Iov, în neprevăzutul unei întâmplări „catastrofale” pentru bieteile lor puteri de a îndura „modificarea” existențială. Întâmplarea se dovedește până la urmă comică, fără urmări ireversibile în conștiința ori destinul personajului, care revine în final la condiția sa naturală, edenică, din care fusese izgonit. Rareori, ca în *Aprilie* (monolog) sau *Grand Hôtel „Victoria Română”* ori chiar înlănuță, *om sucit*, farsa depășește scenariul clasic, carnavalesc, și atunci un suflu sadic, torturant, înfioară pașnica grădină a toridei mahalale bucureștene unde viețuiesc îndeobște personajele. Chiar dacă pe planeta lor confortabilă, la „mijloc de rău și bun”, coboară uneori imprevizibilul provocând răutăcios mici drame individuale ori mărunte tragedii naționale (sau viceversa) repede făcute publice de presa însetată de senzaționalul a cărui retorică ieftină le răpește profunzimea omenească și în schimb le conferă un specific ton ridicol și un inconfundabil aer caricatural, moftangii bucureșteni ai lui Nenea Iancu știu cu siguranță că sub ochiul infailibil al unui demiurg consubstanțial universului paginii de gazetă în care trăiesc – după ce trece cumva și ziua de astăzi, ceea ce au făcut ieri vor face și mâine, întâlnindu-se cu toții în cafenele, berării și localuri din colț ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Trei dintre piesele caragialiene, cele ale moftangiilor bucureșteni, se încheie cu indicații de regie aproape identice (Onoapte *furtunoasă*: „Pornesc cu toții veseli spre fund”; *Conu Leonida față cu reacțiunea*: „Amândoi sunt foarte veseli. Safta rămâne încremenită văzând răsturnarea odăii”; *D’ale carnavalului*: „Toți pornesc veseli și răzând spre dreapta”), în care apariția invariabilă a cuvântului veseli sugerează regăsirea stării primordiale a personajelor, de binecuvântată tâmpizare autohtonă, iar în *0 scrisoare pierdută*, finalul sărbătorii electorale din capitala județului consfințește apoteotic imaginea triumfală a ospățului

universal. Deși supusă capriciilor sorții, lumea lui Caragiale se constituie astfel ca o lume închisă, ciclică, unde nimic nu întrerupe iremediabil cursul unui timp omogen, care se reînnoiește etern și care garantează că întâmplările, accidentele, descoperirile, noutățile, dezastrele, catastrofele, de care e plină presa modernă, nu vor schimba substanțial armonia cosmico-comică a existențelor sociale și individuale înfățișate într-un burlesc „perpetuum mobile” național. Caragiale este aici adeptul binefacerilor unei societăți tradiționale, mitice am putea spune gândindu-ne la Miticii lui: prostiei universale a vanităților moderne îi preferă străvechiul tembelism popular. O ști Nenea Iancu ce o ști! Cu aceeași enormă jovialitate ca și Creangă ori Budai-Deleanu, posesori ca și el ai unei ancestrale viziuni carnavalesți populare, poate o idee mai malițios cu „eroii” săi, Caragiale își construiește și el, desigur, universul comic în baza observării capacității infinite a prostiei omenești (16) de a prolifera și a supraviețui în orice epocă și mediu: „Unul dintre înțelepți a zis: Proștii mor, dar prostia e nemuritoare”, (*Foloasele tiparului*). Prostia în acțiune, manifestându-se pe scena lumii, este surprinsă însă de Caragiale nu atât prin enormitatea faptelor reale, ca la Creangă, ci prin incongruența faptelor de limbaj, în actul vorbirii. Aici tembelismul eroilor caragialieni este indestructibil. În spatele lui mahalaua bucureșteană înfruntă veacurile. Dar ea supraviețuiește dinăuntru și mulțumită vitalității ei debordante, egoismului imperturbabil și pitoresc cu care consumă lacomă plăcerile existenței umplând mereu un nesățios gol lăuntric: „Bibicule, Mangafaua pleacă miercuri la Ploiești, remâi singură și ambetată; sunt foarte rău bolnavă; vino, să-i tragem un chef...” (*D’ale carnavalului*). Este intrarea dinspre sud în acest „Decameron” al Bucureștilor. Prin ieșirea dinspre nord, pe la „streaja Mogoșoaii de la capul Podului” i se dusesese de mult buhul până în mahalalele provinciale ale Ploieștilor, unde locuia familia Caragiale.

## II. Întâmplări la marginea lumii

„De-abia acum încep să recunosc locul. «Grand Hôtel» stă pe maidanul unde ne jucam în copilărie. Parcă văz încă maidanul plin de popor înghesuindu-se la o masă pe care o săptămână a stat zi și noapte o condică enormă deschisă. Era după 11 februarie. De câte ori ieșeam de la școală, iscăleam toți da, și fiecare de mai multe ori... De mici aveam sentimente civice în orașul meu natal!”

(Grand Hôtel „Victoria Română”)

O fantezistă evocare, făcută în cheie secret-ironică la adresa melodramelor pe placul candidului său prieten Vlahuță, prezidează "*mitul nașterii*" în viziunea caragialiană: „Parcă văd... seara. Frig. Ninge; viscolește. La Ploiești. Acum cincizeci și atâți de ani... O femeie săracă, într-o odaie fără foc, se chinuiește, nemâncată, pe o saltea de paie... Vântul vâjâie afară, nenorocita femeie se zvârcolește înăuntru de dureri grozave... Și toată noaptea o duce așa... De abia către ziuă se ușurează. Naște un copil fără noroc... Ei bine, copilul ăla sunt eu!...” (17). Familia Caragiale locuise însă întâi la țară, în marginea Mănăstirii Mărgineni (unde tatăl era un fel de administrator și jurist), loc umbros, liniștit și cam pustiu, înconjurat de păduri prin care se ascundeau colibele locuitorilor viitoarei comune Haimanale. Nicio amintire nu-l leagă pe Caragiale de aceste timpuri și ținuturi patriarhale, departe în fond de spiritul său sudic și citadin, „arhaic”, adică clasic, surd la „cântecul sentimental al naturii” atât de prețuit de postromanticii săi contemporani. Un îndărătnic refuz al biografiei reale va însoți mereu, de altfel, scrisul caragialian, înlocuind „viața personală” fie cu o versiune (auto) ironică a întâmplărilor, văzute ca peripețiile comice ale unui personaj generic, „Nenea Iancu”, trăitor în lumea Moftului, fie cu un mit aproape eminescian al ființei lipsite de soartă în lumea pământeană: „*omul fără noroc*”, dublat uneori de imaginea unui „self-made man” fără instrucție și realizat prin intermediul (și cu prețul) publicisticii literare. Toți copiii intră în viața aceasta a noastră plângând, numai Caragiale, de bună seamă, a venit pe lume râzând. Om sucit! O știm chiar de la mama domniei-sale, care, la 28 aprilie 1852 își vestea soțul despre harul neobișnuit al întâiului lor nou-născut: „... ne-a dăruit Dumnezeu un copilaș blagoslovit; bunătatea lui este nespusă, acum a s-a dedat în apă, nu i se aude gurița până îl scald, apoi râde de tot, vesel, vesel, din somn să dășteaptă cu răs și gângăituri”. (18). I-a fost hărăzit, pasămite, poporului român ca răsul „de tot vesel, vesel” și „nespusa bunătate” să fie, chiar și la mari nenorociri ori tristeți, cheazășie a regăsirii puterii spiritului de a-și păstra nealterate libertatea, vitalitatea și identitatea. De aceea, capacitatea aceasta organică a răsului de a înnoi resursele sufletești, sărăcite de existența modern-citadină, ale unui vechi popor al civilizației rurale ca al nostru, poartă la românii moderni și cetățeni mai cu seamă numele lui Caragiale. Dinspre țară și sat se aud la fel de vesele în vremea aceasta hohotele sănătoase ale lui Creangă petrecând în lumea fabuloasă a

basmelor lui populare. Dar în zariștea balcanică a câmpiei valahe ce înconjoară bizantina noastră capitală așezată în mijlocul mahalalelor triviale și duioase, oneste și puritane, sceptice și nerușinate, Caragiale a pictat nastratinesc chipul comic al felului nostru de a fi în lume. Pe cel tragic l-a lăsat unor Miron Costin, Antim Ivireanu, Eminescu, profilați pe cerul carpatin, dramatic, intransigent, al conștiinței netranzaționale, condamnați ades la solitudine de propriul neam. Cât despre el, în cheie satirică, râzând până la lacrimi, Caragiale a desenat pentru totdeauna trăsăturile comice afeconștiinței *noastre acomodante*, de „secătură seducătoare” (19), latura conformistă și gata la compromis a car-acterului național, oportunismul său bizantino-fanariot – aceste tributuri deprinse cu vremea ale instinctului de supraviețuire comodă și cu orice chip al nației, ale dorinței irepresibile și până la un punct justificabile de a trăi neproblematic, ba chiar confortabil, în afara suferințelor fizice ori morale pe care le provoacă orice act autentic ce tinde a schimba eroic existența societății. Cu Caragiale, care afirma însuși despre sine: „sunt vechi, domnilor”, un vânt rece suflă brusc peste exuberanța delirantă a primăvăraticeii noastre conștiințe „revoluționare”, obligând-o să privească în față distanța grotescă dintre „*modelul*” glorios (străbun ori străin) și imitațiile contemporane producătoare de kitsch social istoric. Oglinda lui hilară mărește caraghios, făcându-le vizibile, „golurile” dintre idealurile promise și realitățile egoiste din toate revoluțiile ori schimbările venite de-a gata, din și prin modelul european, maimuțărit demagogic și primit fără sacrificii într-un „triumf de presă” devenit mascaradă prin manipularea oratorică iresponsabilă a „poporului suveran”. Iată o întreprindere riscantă pentru făuritorul și proprietarul oglinzii (20), cu atât mai surprinzătoare din partea unui om în genere grijuliu să nu „pață vreun conflict cu mitocanii” și aparent „acomodant”, cum am văzut, cu adevărurile de natură a atinge „onoarea de naționalist” a publicului nostru, mult prea necopt pentru a-și privi cu seninătate și folos propria caricatură. Când scria, „cinicul” Caragiale nu-și urma deloc cumințile sfaturi despre oportunitatea curajului susținute la Timpul în fața lui Eminescu. Un demon interior al rostirii cu orice riscuri a judecăților de bun-simț în pofida părerilor comune, ca în sintetica povestirelon, parabolă a condiției scrisului său într-o lume a moftului oficializat, îl îndeamnă neconținut pe Caragiale să spună, în felul său genial, ceea ce crede despre viața *ca moft*

acceptată de toți în consensul comod al eticii tranzacționale a colectivității. Nimeni nu i-a iertat autorului aceste adevăruri spuse cu forța și prea de timpuriu. Spre cinstea sa, nici el, oricâte „chelfăneli” a încasat, nu și-a „îndulcit” cu nimic tăișul vocației critice descoperită odată cu instalarea lui în inima planetei Moft, la București, o capitală excentrică și ireală, o mahala enormă pusă aici în câmpia dunăre-ană de „protectorii” turci să înlocuiască cetățile pământene de scaun dinspre munții liberi, târg pestriț, el însuși parodic în acest rol domnesc în care a fost distribuit în istorie din cu totul alte rațiuni decât cele curat naționale. Să ne întoarcem însă la Ploieștii mijlocului de secol, deveniți pe măsura introducerii binefacerilor progresului modern tot mai mult o suburbie a Bucureștilor. Nicio emoție nu străbate în scrierile lui Caragiale din prima sa copilărie, cum nici vreo imagine a tatălui, fost actor modest, pe atunci secretar al mănăstirii, ulterior avocat fără succes în urbea ploieșteană, om cumsecade și cam șters, grijuliu cu familia sa (nici nu încapе vorbă de „femeie săracă, nemâncată, pe o saltea de paie, într-o odaie fără foc” din pseudoamintirea amintită), care va încerca în van, împiedicat apoi definitiv de o moarte timpurie, să se opună pornirilor histrionice ale fiului, hotărât să-l aducă pe neastâmpărat pe calea cea bună a respectabilității amplotiatului public. Negustând din natură decât o oarecare senzație de plăcută răcoare ori rară solitudine, copilul se va simți în lumea lui abia în atmosfera plină de viață și vorbărie a mahalalei ploieștene, unde părinții se mutaseră spre a-l da la școală. Aceasta va deveni în timp în memoria (anti) afectivă a lui Caragiale (21), adevăratul spațiu *natal*, unde viitorul scriitor va studia temeinic la „școala vieții”, singura pe care o va recunoaște ca element fundamental formativ (22), deși învățătura nu i-a lipsit. Copilul, căruia încă de pe atunci, susțin biografii, lumea i se părea cât se poate de comică și se distra pe seama ei, parodiind-o (23), era un mare pofticios și degrabă mâncătoriu de fructe culese toamna de prin grădina casei și vara de prin cea a vecinilor (24). Evocarea casei lui Hagi Ilie, lumânărarul de la Sf. Gheorghe, e plină de savoarea acestei copilării, în umbra mahalalelor în floare și a uitatelor solitudini mănăstirești. În mahalaua copilăriei, viitorul gazetar și comediograf va avea prilejul să întâlnească la „școala vieții” pe „patroana reportajului românesc” vorbit, coana Luța, care pe lângă memoria prodigioasă și alte însușiri ale breslei sale, „nu știa nici să scrie, nici să citească, cu niciun fel de

slovă". Ea ține însă întreaga mahala la curent cu evenimentele, curat carnavalesți, demne de pana licențioasă a unui Boccaccio, care zguduiau în epocă viața bucureștenilor și este astfel primul personaj care-l inițiază pe Caragiale în „secretele” meseriei de a hrăni pe măsură curiozitatea nerușinată și nesățioasă a publicului larg:

„Să mă ierte confracții noștri reporteri dacă nu rămân totdeauna uimit de rezultatele activității lor... Eu am cunoscut în copilăria mea, înainte de a merge la școală, pe patroana reportajului român; și iată de ce zic „patroana”. (...) Ușor îi vine întrepidului confrate astăzi, firește! Telefonul... Alo!... Un enorm scandal!... O crimă groaznică... o tragică sinucidere... un sinistru colosal... o catastrofă pe C.F.R... «Mână, chauffeur!...» Și, «în mai puțin de trei sferturi de ceas, cu o viteză de o sută de kilometri pe oră, am ajuns cei dintâi la locul dezastrului; am scos carnetul și am notat rezultatul primelor noastre investigațiuni, pe care le comunicăm telefonic ziarului nostru... Cititorii noștri vor afla cei dintâi... etc.» Să fi poftit însă întrepidul confrate, să mă facă să aflu cel dintâi, atunci când de la București până la Ploiești se călătorea în birjă de Herasca cu coviltir și codirlă, cu patru cai în rând, doi la oiște și doi la cetlău! La 9 dimineața ieșai din București pe la capul Podului Mogoșoaii și, după trei opriri (la Săftica un sfert de ceas, la han la Țigănești, două ceasuri și jumătate de prânz, iar un sfert de ceas la Puchenii Dorobanțului), intrai în Ploiești, pân' straja Bucureștilor, pe la 6 trecute seara... O diligență făcea o dată pe zi cursa de poștă între cele două orașe; astfel, scriai din Capitală o scrisoare luni după-prânz; o aducea marți seara diligența, și o primea adresantul în Ploiești miercuri la amiază. Și totuși, serviciul de reportaj îl făcea cocoana Luța, de la Sf. Voievozi din Ploiești, cu o celeritate și cu o exactitate, care ar putea face gelos pe cel mai neadormit dintre confracții noștri speciali în materie. Niciodată provincialii nu eram jinduiți de știri de senzație din țară și din Capitală mai ales; și firește că cei dintâi care le aflam eram noi, mahalagiii de la Sf. Voievozi, vecinii coanei Luței.

(Dintr-un catastif vechi)

Din fericire pentru el, spre deosebire de atâția viitori reporteri, copilul începuse de-atunci să iubească buchiile (25) punând în învățarea scrisului românesc o pasiune care va împinge mai târziu până la manie grija pentru limba și literatura română, spre gloria „literelor străbune”. Metodele dascălului său ar fi prins desigur bine multor confracți într-ale gazetăriei, cugeta peste ani scriitorul, care de

multe ori în biografia sa publică s-a declarat pe sine în primul rând drept publicist („Om din popor, fără nume de naștere, fără avere, fără sprijin, mie nu mi-e permis un moment să uit – oricât de puțin ar însemna persoana mea ca publicist – că n-am avut pe lume alt protector decât libertatea tiparului.”, *Scrisoare către studenții ieșeni* semnată: *I.L. Caragiale, publicist român*, 26), și ele ar prinde bine și în ziua de azi:

„Să las că Domnul Drăgoșescu avea știință de carte și talent la predare, dar mai avea și o nuielușe care ardea ca focul... Ah! sfinte analize, gramaticală și logică! și încă și mai sfântă nuielușe! Să fi poftit să scrii, ladictando, indiferent numai sau nu *mai*, sau măcar să fi confundat peși conjuncția cuși adverbul!... Or să nu fi pus virgulele și celelalte semne la locul cuvenit!... Unde ești acuma, tu, magică nuielușe, să te arăți numa în pragul unei redacțiuni de revistă literară, enciclopedică, critică șcl...?” (*Peste 50 de ani*, 27).

Evenimentul cel mai de seamă al acelor aniaianvățăturii a fost vizita în clasă, la deschiderea anului școlar, a lui Alexandru Ioan Cuza, proaspătul domn al Principatelor Unite, întâlnire ce a impresionat puternic sensibilitatea adesea excesivă a copilului, din moment ce era încă atât de vie în memoria sa după aproape cincizeci de ani:

„Într-o baracă vastă, unde se țineau, după metoda lankasteriană, cursurile de clasa întâia și a doua primare, plină de copii, care de care mai sărăcuți, îmbrăcați de sărbătoare – stam toți în picioare, tremurând de neastâmpărul emoției. Deodată se aud afară de departe urale zguduitoare; încet-încet, se apropie... În sfârșit!... vine... vine... A venit... Drepti! Smirna toți! și din toate piepturile, la comanda neuitatului nostru dascăl, inimosul Basile Drăgoșescu, pornește un întreit ura! de pâraie din încheieturile bătrânelor ei bârne vasta baracă. Vodă s-a oprit în prag; se uita la noi dintr-un capăt la altul al șirului de bănci, și cu glas măreț ne strigă:

— Să trăiți, băieți!

Iar noi, încă de trei ori, ura!

Vodă s-așeză lângă catedră pe un jeț mare, și toată lumea, fiecare după potriua lui, de jur-împrejur. Dascălul nostru, adânc emoționat, cu spatele la tablă și fața către domn, zice, d-abia stăpânindu-și tremurătura bărbii:

— Măria-ta, Dumnezeu știe numai ce se petrece acuma în sufletul unui biet dascăl ca mine, venit aici din părțile românești de

dincolo. Rog pe Dumnezeu să te ție sănătos și voinic pentru fericirea poporului românesc. Minte, brațele, sângele, nostru și al acestor copii sunt de-acum închinat neamului nostru român, patriei române, domnului român, măriei-tale!

La aceste vorbe, toată lumea s-a ridicat în picioare, și vodă asemenea; nimini nu mai putea sta jos – prea se ridicaseră sufletele. După ce și-a scos focul de la inimă, dascălul a luat o bucată de tibișir, s-a ntors către noi, și a zis:

— Copii! după secole de-ncruntare, astăzi ne zâmbește și nouă, românilor, bunul Dumnezeu. *De astăzi încolo, ne-am căpătat iar onoarea de popor liber, de popor latin. Jos slova străină! Sus litera străbună!*

Și cum scria el frumos, cade tipar, a scris pe tabla neagră cu litere străbune:

Vivat România! Vivat Națiunea Română! Vivat Alexandru Ion întâi, Domnul Românilor! Și bravul nostru dascăl n-a mai putut stăpâni emoția și s-a pornit pe plâns; a plâns toată lumea, și părinți și copii; iar vodă, ținându-se cât putea și ștergându-se la ochi cu batista, a bătut pe umeri pe dascăl și i-a zis:

— Să trăiești! cu români ca tine n-am teamă! Ne-a mângâiat apoi pe noi, ne-a-ndemnat să ascultăm de dascălul nostru și a plecat cu suita, cu poporul și cu noi toți după el”.

(Peste 50 de ani)

După această intensă emoție ce a marcat sufletul copilăriei sale, Caragiale nu va putea ierta niciodată „revoluției” din 11/26 februarie și „monstruoasei ei coaliții” demagogica răsturnare a lui Cuza. *Jertfe patriotice*, în ciuda spumosului ei umor, este una din cele mai apăsătoare și lipsite, nu numai de iluzii, dar și de speranțe scrieri „comice” caragialiene. Ea nu oferă nicio ieșire, rămânând expresia cea mai amară și absolută a dezamăgirii produsă scriitoru-ul de mai târziu de demagogia și cinismul politicianismului constituțional pașoptist, aflate la originea „patriotardă” a marilor averi dobândite de noii oameni ai puterii revoluționaro-burghezo-liberale. Înainte încă de revoluțiile republicane visate de gazetele Conului Leonida, copilul Caragialeștilor, după tată idrioți (machidoni așezați în insula grecească Idra din Egina) veniți în țară de dincoace de fanar, se brodiseră un hoinar. Neliniștit și zvăpăiat, era mereu gata de fugă din propria lene meridională în jocurile și farsele inventate de firea lui veselă,

malicioasă și poznașă, despre care tatăl său îi scria celeilalte odrasle: „Iubește pe nenea, el te iubește și de face câte o nerozie este felul lui așa, nu este inima lui rea” (28). Copil fiind cutreiera cu drag mahalalele pitorești ale orașului, precum un alt băiet de seama lui, pădurile mirifice ale Ipoteștilor, iar altul ulițele mândre ale Humuleștilor:

„Da, fericiți; și așa fericit eram eu în copilărie! Și așa era toată lumea împrejurul meu! Cu adâncă pietate mi-aduc aminte de biserița albă din mahalaua noastră! Ce limpede suna toaca de fier subț atingerea ciocanelor măiestre ale dascălului Haralambie! Ce vuiet armonic făceau cele două clopote, pe care le trăgeam de frânghii, noi, copiii, pe când, de jos, de la toaca de fier, fără să se întrerupă, el ne striga: «Mai încet, mă! că mi le dogiți!» și ne-njura de feștila moașenii, după ce ne luase la fiecare câte doi gologani de trei parale și ouă roșii, ca să ne lase sus în clopotniță... Dar venerabilul nostru preot, cuvioșia-sa părintele Marinache! îl am aici încă, dinaintea ochilor. Ce înfățișare fr-moasă! Barba lui strălucește mândră ca un fuior de borangic alb pe patrahirul roșu. Și ce glas! îl auz încă: «Veniți de luați lumina!» Și când năvăleau mahalagioaicele credincioase să ia, care mai de care, lumina, cu ce ton demn de autoritate le striga:

«Ho! că nu sunteți la cocină!»”.

(Duminica Tomii)

Lume a contrastului întrebunacuviița arhaică, moștenită de la civilizația populară a satului, șimitocănia nouă a „pseudoculturii citadine” a proaspetei stări mijlocii a „boborului” în curs de afirmare prin îmbogățire și imitație a unui stil de viață străin (anterior sau exterior), mahalaua cea de obște își întâlnește în Caragiale homericul comedigraf al trecerii „neamului prost” de la somnul balcanic la hărmălaia parlamentară. Burghezul occidental, în dorința lui de a fi „gentilom” îl imită pe aristocratul falit. Mahalagiul nostru, în dorința lui de a fi „burghez”, îl imită pe occidental. Caragiale, cu simțul său extraordinar al farsei și al falsei existențe, parodiază parodia existenței citadine în forme occidentale a unor țărani ajunși fără voia lor pe pragul porților Orient/Occident. Pragul acesta, pe care românii îl traversează adesea dintr-o parte în cealaltă după cum bate vântul istoriei, este însăși mahalaua noastră eternă, atât cea aievea, detectabilă în fiecare epocă în marginea sau inima orașelor, cât și cea „sufletească”, cum o numea Ibrăileanu, văzută ca o amplă zonă morală anistorică (29). În perioada tranziției istorice de la „economia de țară”

la „economia de iarmaroc”, târgul de după arderea Regulamentelor organice, aflat la jumătatea distanței antonpannești dintre satul autohton și cetatea orientală, va deveni urbe burgheză trecând prin purgatoriul mahalalei. Urbea revoluțiilor târgovețe din a doua jumătate a veacului va ajunge în rangul metropolei europene abia în scurtul răgaz interbelic de după Marea Unire. La vremea copilăriei lui Caragiale, de după Mica Unire, ea nu-i putea oferi ironicului observator decât spectacolul „caraghioz” de du-te-vino al unei lumi buimace, agitată de o permanentă trecere între periferie și un centru niciodată atins, ci doar parcurs. Literatura hinterlandului urban – a periferiei, mahalalei, suburbiei – atât de bogată la români, va avea în Caragiale nu un precursor, ci de-a dreptul un întemeietor de capodoperă, un Homer vesel al neroziei suverane guvernând nestingherită „orizonturile” deschise de gazete acestui popor vorbăreț al sudului românesc, între fiii căruia el este printre cei dintâi. Într-o „mitologie literară” a spațiului spiritual al românilor aceluia veac – între satul limpede al copilăriei lui Creangă („...nu era numai așa, un sat de oameni fără căpătâiu, ci sat vechi, răzășesc, întemeiat în toată puterea cuvântului.”), burgul ardelean al lui Slavici și miezul aproape metafizic al „orașului furnicar” din reveria eminesciană, aidoma capitalelor europene familiare poetului – mahalaua sănătoasă, pitorească, veselă, muncitoare șitembelă a lui Caragiale, bine sedimentată între straturile subconștientului etnic, și-a câștigat prin geniul parodic al fiului ei rătăcitor, dreptul deplin la cetate. Mama ce-l mai ținea în frâu pe zvăpăiatul adolescent miop care, după un scurt stagiul la clasa de actorie din București a unchiului Iorgu, fusese readus împotriva voinței lui în urbea natală de prea convenționalul său tată spre a ocupa funcția „caragialescă” de ampoi de canțilerie, copist la Tribunalul Prahova („scârța-scârța pe hârtie, coate goale, mațe-fripte, sticle-n ochi” – alde Mache, Lache și Mitică). La puțin timp după întâia sa întâlnire cu neantul birocratic al funcționarului public (30), în 1870, Caragiale cunoaște în mod direct însăși esența luptei politice de stradă românești, visul oricărui liberal radical, revoluția la români în tot ce poate avea ea mai specific meridional și popular: republica podgoreană. În calitate de participant activ la revoluția din 8 august orele 2 – 16 din Ploiești, din zorii zilei până către prânz, tânărul de „șaptesprezece ani”, încins cu sabia unui subcomisar de poliție pe care-l dezarmase luându-i-o din cui, se va remarca chiar sub ochii

președintelui Republicii, paradoxalul personaj Candiano Popescu și va primi botezul focului politic al planetei Moft sub ordinele altui Popescu, Stan, revoluționar de profesie al candorilor antitiranice, noul șef al poliției și ordinii publice republicane. În pauza de masă a acestei revoluții într-un pahar cu vin, aprigul nostru republican se repezi până acasă să-și mai vadă o dată părinții care-l așteptau îngrijați, ceea ce puse capăt deocamdată carierei sale politice: „Răposata mama era foarte bună, dar o femeie de modă veche, un spirit reacționar; era departe de-a-nțelege importanța politică a formelor democratice. Aflase tot ce se petrecea în oraș și tremura de grija mea văzând că nu viu la dejun. Mi-a făcut o scenă grozavă – că de ce m-am amestecat cu derbedeii, că doresc s-o fac de răs în mahala, că vreau să grăbesc, poate, sfârșitul lui tata, care era bolnav; pe urmă mi-a poruncit aspru să rămân acasă. În zadar am protestat: în zadar i-am spus, arătându-i arma, că am o funcție publică de îndeplinit: mi-a luat sabia pe care a aruncat-o, unde? nu știu, și mi-a încuiat ghetetele și pălăria în scrin. O săptămână m-a ținut astfel captiv, până s-a potolit primejdia.” (Boborul). Din ziua morții tatălui său, tânărul nu s-a mai prezentat la slujba de arhivar judiciar și dus a fost în lume.

III. Rică Venturiano c'est moi!

„Om din popor, fără nume de naștere, fără avere, fără sprijin, mie nu mi-e permis un moment să uit – oricât de puțin ar însemna persoana mea ca publicist – că n-am avut pe lume alt protector decât libertatea tiparului”.

(Correspondență)

Oriunde la Caragiale zgârii scriitorul dai de publicist. De fapt, scriitorul îl parodiază genial pe publicist, surprinzând ironic maniera absurd-automată în care acesta folosește cu dezinvoltură retorica stilului gazetăresc și sesizând, nu fără perplexitate, dar cu umor, cum limbajul jurnalistic acaparează ființa autorului, golind-o de realitatea ei și umplând-o cu clișeele prefabricate ale unui „discurs de presă” inspirat direct fie din farsa constituționalismului și din ipocrizia politicianismului, în cazul „militantismului” public, fie din pseudoliteratura sentimentalo-tenebroso-idilică a romanelor ieftine ale vremii, în cazul comunicării intime, private. Mahalagii săi, pe de altă parte, pentru a urca pe treptele următoare ale evoluției lor citadine, spre centrul visat de periferie al metropolei, își însușesc la „mâna a treia” limbajul golit de conținut al retoricii ziarelor care le țin

loc de îndreptar politic, sentimental, moral și cultural, punând stăpânire până la halucinație pe mecanismele minților acestor indigeni buimaci treziți din pașnicele lor îndeletniciri firești pentru a participa la o viață politică ale cărei criterii și reguli se decideau în cu totul alte sfere, inaccesibile lor. Dar asupra „poporului gazetei” vom reveni la un mai atent recensământ demografic al planetei Moft. Lumea în care-și făcea intrarea la 1872 tânărul de 20 de ani nu-i era acestuia complet străină. După aventura birocratică a canțileriei și cea a tulburărilor politice de Paște și de la opt august ploieștene, Caragiale schimba doar o mahala mică, familiară, cu una imensă, cu ifose și pretenții metropolitane, care se străduia, sub sceptrul recentei sale monarhii apusene și cu participarea investitorilor occidentali ce eliminau concurența ruso-turcă, promovând alt tip de capital industrial-bancar-comercial, să devină capitala unei Româнии constituționale deșteptată de strigătele presei libere la binefacerile unui regim parlamentar-democratic. Monitorizată de puterile europene, România postpașoptistă a anilor '70 păsea ferm pe calea reformelor și a noilor legislații financiar-economice spre o societate a triumfului liberal, în ciuda opoziției crâncene a reacțiunii care, chiar și după jertfele patriotice ale revoluționarilor februarști, mânca încă, fără sufragiu, din sudoarea poporului suveran de negustori, apropitari și funcționari, persuadați vehement de presa progresistă să voteze schimbarea și să preia prerogativele puterii, ca și avantajele ei, de la „ciocoi” conservatori, anacronici și cripto-feudali. Pentru tânărul Caragiale, nevoit să-și întrețină din munca sa „pozitivă” mama și sora, precum enigmaticul său personaj din Inspecțiune, Anghelache, ziarul împăca, la puțin timp după venirea sa în București, cele două tentații (de a urma o carieră publică – avocățească și politică – profitabilă materialicește sau de a da curs unei vocații mai adânci care nu i-ar fi adus venituri semnificative) între care el șovăia pe atunci, cum însuși „se spovedește” într-o scrisoare din 1909 către Vlahuță, menită publicării:

„... Am împlinit douăzeci de ani. Sunt un copil de părinți sărmani și fără nume. Am rămas, după moartea lui tată-meu, singurul sprijin al mamei și al sori-mii. Am învățat atâta școală câtă, la limită, mi-ar fi de ajuns să mă pot apuca de învățătura dreptului – să mă fac avocat... Am o educație nu tocmai îngrijită, fiindcă părinții mei n-au avut mijloace să-mi dea una aleasă; dar am puțin bun-simț și, cum poți constata și

dumneata, mă exprim, fără vreun fel original de gândire, destul de limpede și de comod. Pe lângă asta, sunt, slavă Domnului! sănătos și voinic; duc bine la tăvăleală; dovadă că pot fi, în același timp, și sufleor și copist la teatru, și corector într-o tipografie mare, la două ziare, și dau lecții la niște copii; așa că pot, cu una, cu alta, câștiga destul cu ce să ne susținem eu și familia până să termin studiul dreptului. Pe de altă parte însă... eu, încă de mic, din clasele primare, am mare tragere de inimă pentru altă carieră – pentru... literatura... Mama și soră-mea îmi sunt devotate, și niciodată nu le-ar trece prin minte să cântărească bucata de pâine ce le-o pot da: nu s-ar plânde să viețuiască totdeauna în sărăcie, numa să mă știe pe mine cu sufletul mulțumit... Ba chiar, am luat sama, mamei parcă-i face plăcere apucăturile mele de bucher.

...Ce să fac? Pe ce cale să apuc?... Să mă dau încotro mă îndeamnă interesul real, la avocatură și la politică, unde cred că n-aș rămâne mult mai prejos de atâția alții? Sau să mă duc încotro mă târăște pornirea sufletească, la cariera literelor?"

(Politică și literatură)

Publicistica va concilia la început, ca și în cazul lui Rică Venturiano, „politica și literatura”, prin gazetărie junele autor încercând să facă și carieră și totodată să-și urmeze semnalele lăuntrice ale ființei sale care-l atrag spre un destin capricios și nu odată strigător de nedrept, mai ales prin manifestările constant ostile ale cabalei mediocrităților contemporane și ale celor care credeau a se recunoaște în oglinda râsului său. Și nici nu este de mirare reacția acestora, dacă un confrate de talia lui Macedonski nu-și poate controla ranchiuna indusă de vecinătatea geniului comic caragialian chiar și într-un portret al scriitorului tânăr, făcut din memorie după 20 de ani: „Încă de la 1872, consumatorii unor berării din capitală au avut ocaziunea să salute sosirea între dâșii a unui tânăr zgomotos, spirit bizar, ce părea destinat, în cazul când s-ar fi devotat literelor sau artelor, a fi cu totul original. În adevăr, înfățișarea acestui tânăr, gesturile lui repezi, zâmbetul sarcastic la colțul buzelor, vocea sa totdeauna întărită și batjocoritoare, cât și argumentarea sa sofistică atrăgeau lesne atențiunea. Dânsul, Ion L. Caragiale, putea să aibă atunci 18 ani, dar era înzestrat cu un bagaj de suficiență formidabilă. Fără multe clase gimnaziale, fără avere – și deci, din punctul de vedere material nefericit – cu ghetе scâlciate sau rupte, fără opere literare la acea epocă, cu toate aceste, așa cum era Caragiali atunci, reușise,

mulțumită spiritului său viu și a caracterului său de băiat bun la petreceri, a fixa unele simpatii, și treptat a-și croi drumul". (31) Dincolo de ridicolul lui iremediabil și Rică Venturiano este în fond un personaj balzacian evoluând în mediul bucureștean – care-l modelează în consecință – și care la „douăzeci și cinci de roze și jumătate”, câte în numără, ca și autorul său, se pregătește să cucerească prin discursul public această capitală a tuturor posibilităților:

JUPÂN DUMITRACHE (cu respect amestecat cu sfială): *Da, tocmai astă-seară citeam cu nenea Nae, în gazeta dumneavoastră, cum scriți despre ciocoi că mănâncă sudoarea poporului suveran. Ei, bravos! îmi place! bine combați reacțiunea, nu pot să zic, știi coea, verde, românește. Să vă ajute Dumnezeu ca să scăpați poporul de ciocoi!*

RICĂ (prinzând limbă, după ce a zâmbit cu multă satisfacție de vorbele lui Jupân Dumitrache):

Domnule, Dumnezeul nostru este poporul: box populi, box dei! Noi n-avem altă credință, altă speranță, decât poporul. (Jupân Dumitrache ascultă uimit.) *Noi n-avem decât suveranitatea poporului; de aceea în lupta noastră politică, am spus-o și o mai spunem și o repetăm neconținut tuturor cetățenilor: „Ori toți să munți ori toți să scăparul”.*

JUPÂN DUMITRACHE (răpit): *Bravos! să trăiești! (Bate-n palme, încet către Ipingescu.) Vorbește abitir, domnule. Țsta e bun de dipotat.*

IPINGESCU: Hei! lasă-l că ajunge și dipotat curând-curând...

JUPÂN DUMITRACHE: Cum combate el, poate să ajungă și ministru.

(O noapte furtunoasă)

Rică Venturiano este ceea ce ar fi devenit Caragiale, ajuns fără simțul său critic pe planeta Moft, dacă nu și-ar fi urmat la timp vocea geniului comic. Este Caragiale din discursurile publice takiste, cel din „poemele lirice” grave, cel din reportajul despre Odobescu, ca și din celelalte scrieri unde ia în serios stilul retoricii gazetei (32) lăsându-se prins în capcana „destructurantă” a acestuia. Rică este posedat absolut de limba de hârtie a ziarului, el este și prin ocupațiile sale „liberale” (33) prizonierul entuziast al noilor limbaje postpașoptiste: politic, administrativ-juridic, și nu în ultimul rând cel al traducerilor ieftine din literatura de duzină a foiletoanelor melodramatice din gazetele de larg tiraj. Toate au proprietatea minciunii funciare a „existenței kitsch” – indusă cititorilor de imaginea falsă avieții *ca moft* propusă lor drept

ideal prin mijloacele *mass-media* de serie amplă, cu întinsă difuzare în „poporul mediilor” – de a contraface trăirea autentică și de a deforma realitatea convertind-o fără voie în dublul ei parodic ori grotesc. De aici și pedeapsa poate excesivă a junelui publicist: el este primul om kitsch, definitiv condamnat la a nu-și depăși condiția de fantoșă a gazetei „modificatoare” de viață și natură umană, specie glorioasă a universului caragialian din care ultimul, ca vârstă, este Conu Leonida. Interiorul acestor personaje este compus din texte de ziar și orice aventuri ori „catastrofe” li s-ar întâmpla, ele nu le pot trăi decât prin intermediul clișeelelor jurnalistice, de unde și impresia comicădu *mécanique plaquee sur le vivant*. JUPÂN DUMITRACHE – Toate ca toate, dar la onoarea de familist să ții. RICĂ – Da, familia e patria cea mică, precum patria e familia cea mare; familia este baza societății. JUPÂN DUMITRACHE – Așa e, bravos (lui Ipingescu) Toate le știe, îmi place... IPINGESCU – Apoi dacă-i jurnalist...”

Când Caragiale îi va mărturisi mult mai târziu, de la Berlin, lui Zarifopol, că escapada sentimentală din „ale tinereții valuri”, cu unele date schimbate, îi aparține personal („A fost bătut grozav de mitocan, și-a pierdut ochelarii. A făcut apoi cunoștință cu mitocanul; s-a împrietenit cu el. Cumnata mitocanului și un sergent care trăia cu ea îi mijloceau întâlnirile cu nevasta mitocanului”, 34), exclamând: „Mă, Rică sunt eu...!”, afirmația cuprinde un adevăr mult mai profund. Rică Venturiano este alter-ego *moftangiu* al lui Nenea Iancu, dublul său de care Caragiale se salvează exorcizându-l prin râs și dublă parodie, travestindu-l în una din figurile inofensive și inconsistente ale veselului său carnaval, ascunzându-și spaima de kitsch-ul interior, care-l pândește ca „operator” de limbaje publice, sub o mască neserioasă din hârtie de ziar. La debutul său în agitația bucureșteană a emancipării enormei mahalale aflate pe calea progresului și a schimbării revoluționare, nimic nu pare a-l deosebi pe junele publicist de personajele scrisului său (Rică, Nae Girimea, Mitică, Lache, Anghelache, Caracudi et comp.) decât însuși scrisul. Dar pe măsură ce scrie i se dezvoltă maladiiv simțul *critic*. Într-o lume în care acesta era fie atrofiat de lunga stăpânire fanariotă, cu efecte tâmpizante, fie încă retardat în mințile copilărești ale „pruncilor” poporului treziți de prin mahalale să pună umărul cu mic cu mare la progresul nației, din care aveau să profite noii reprezentanți ai puterii, Caragiale începe să simtă enorm și să vadă monstruos. Din ceea ce scrie publică puțin,

pregătindu-și în tăcere și cu chinuitoare căutări fuga în literatură și intrarea sa în teatru cu o capodoperă a „vieții ca moft”, *Onoapte furtunoasă*, caricatură a ambițului burghez de onorabilitate într-o mahala eternă care își pierde cumințenia și autenticitatea criteriilor „axiologice” odată cu aclimatizarea ei pe Planeta Moft. Mahalaua istorică din „sărmana vreme veche”, oricât de departe de binefacerile noii civilizații urbane, va rămâne pentru Caragiale, chiar și în registrul ironic al scrisului său „antisentimental”, un spațiu utopic al „vârstei de aur” a bunului-simț, pierdut astăzi, pe care-l opune atât mofturilor contemporane cât și celor viitoare ale metropolei dâmbovițene:

„E pe la Sfântul Andrei, cap de iarnă, când plouă, ninge, îngheață, se topește, și e lapoviță și polei, și curg strășinile, și crivățul se bate-n cap cu austrul. Pe când mai este așa ca la vreun ceas și jumătate până la ziuă, de e-ntunerec beznă, cinstitul cetățean, îmbrăcat cu o precauțiune aproape siberiană, încălțat cu o păreche de picioroange solide, înarmat în mână dreaptă c-un baston lungprevăzut *cu o cange de fier la vârf și-n mână stângă purtând un felinar cu vopaiță, pornește din fundul mahalalei, de la locuința lui, și, încercând înaintea țărâmului cu vârful bastonului, spre a ocoli găuri și băltaurile prea afunde ale podului, cu chiu, cu vai ajunge în piață. Aci trage din brâu pungociul lui din piele de oaie, scoate din buzunarul anteriorului basmaua și-ncepe să-și târguiască. Pe la revărsatul zilei, se-ntoarce înapoi, purtându-și pe umăr bastonul de ciocul căruia îi atârnă pe spete tradiționalabasmaroșie cadrilată, încărcată cu de-ale casei. Inima se umple de duiosie la aceste dulci surveniri, și-mi pare, așacred, doamnelor și domnilor, că nu se poate mai minunată ocaziune pentru ca să ridicăm ad-hocrugăciuni pentru pioasa memorie a prea domnilor noștri strămoși. Se sculau până-n ziuă și se culcau cu găinile, fără să tresară când, pe stradă sau la fereastră lor, glasul vătășelului de noapte intona răgușit vestitul «Cine-i acolo o... o... o?» În viața lor, o programă onestă, etern neschimbată, totdeauna respectată până la venere; în moravurile lor, o absolută dulceață amestecată din când în când cu un șmac bătând cam în sălcii; în purtarea lor, o regularitate cronometrică; în relațiunile lor, un mers curat patriarhal, și-n simțămintele lor – deși nu erau toți hagii – o creștinătate nealterabile. Fie-le țărâna ușoară! Dumnezeu să-i ierte! Vezi că apucaseră și vremuri bune”.*

(zigzag)

Evocarea mahalalei „d’antan”, prezintă într-o formulă

pitoresc-rafinată și la sfârșitul carierei sale, în Kir *Ianulea*, are la începuturile gazetarului patosul civic al unei (încă) naive antiteze caragialesc-realiste între trecutul onest și prezentul nelimpezit și derizoriu, precum cea eminescian-romantică contrapunând trecutul eroic față cu politicianismul de azi. Debutul în presă al lui Caragiale abia ascunde sub forma umoristică și colocvială un neașteptat ethos social și politic. O indignare juvenilă dă primelor articole tonul unei ironii patetice care va mocni toată viața în scrisul acestui mare deziluzionat în ciuda „scepticismului” și „cinismului” său declarate. Tânărul de douăzeci de ani „nu tocmai prost băiat, dar ageamiu” (35) va fi profund contrariat în utopica sa reverie asupra societății civile românești aflată împlinprogres revoluționar. În Cronică fantezistă și în zigzag imaginea patriarhală a mahalalei este opusă mai întâi unui soi de „apocalips politico-social” (36), ca și unei antiutopii „științifico-fanteziste” în care, „descendenții pacinicilor neguțători cari odinioară își numărau boabele mățăniilor în ușa magaziilor” muncesc în schimbul civilizației de import din „fier și oțel” pentru a exporta în Europa produsele de pe terenurile concesionate investitorilor străini. Aici, după ce prin integrarea economică „ni se dote să-nghițim și-nghițirăm cupa delicioasă a civilizațiunii, întocmai cum li se dă să-nghită și-nghit copiii mici doctoriile de friguri” (37), sub ochiul încă indignat al junelui autor, se instaurează acea atmosferă specific națională, în viziunea sa, a Tembeliadei: „Să aruncăm privirile în jurul nostru, să respirăm cu sete aerul curatalcivilizațiunii și să surâdem, tâmpiți de fericire, după obiceiul pământului”.

Mult mai plastic, deși încă patetic pentru umorul său ulterior unde excesul indignării este perfect disimulat, procedează Caragiale când opune, în tușe satirice, trecutului cumsecade și viitorului „industrializat”, tabloul animat al unui București contemporan superficial, stupid și cetățenesc iresponsabil, petrecând veșnic ca într-o bruegeliană „țară a trântorilor”:

«Și apoi în toate colțurile, de la fiecare răspântie, începând de cum înserează, chiuiesc până la ziuă, toată noaptea, câte o așa-numită cafe-chantant, instituțiune publică dezmiardătoare, introdusă la noi numai și numai spre nobilele scop d-a susține la înălțimea lor moravurile publice. Aci, făcându-și cura de trândăvie – care ne priește foarte bine, să nu vă fie cu supărare – așezat la o masă și-nainte-i c-un pahar cu bere, ce neconținut se deșartă și se umple la loc, cetățeanul

român găsește fără greutate mijlocul cum să-și înece necazul, să-și stimuleze simțămintele naționali, să-și înavuțească spiritul și să-și dea zbor veselei fantezii, petrecând pacinic câte zece sau douăsprezece ore pe fiecare noapte. O! doamne, sunt foarte lungi nopțile de iarnă. (...) Să luăm aminte! Domnișoara Rosa Schweinereien, membru feminin de clasa întâia din personalul artistic de la cutare cafe-chantant, și-a terminat cântoneta saâifla *cu piciorul*, și rădicându-și piciorușul rotund, o formă demnă de Thorwaldsen, la nivelul nasului unui zelos admirator al său – care a crezut oportun pentru sentimentele lui să-și bea paharul cu bere tocmai lângă scenă – face un salut plin de grații onorabilțului] public și iese triumfătoare, gambadând cu furoare, așa după cum inima-i cere. Cortina, pe care se vede desenul alegoric al viitorului patriei incongiurat de nori naționali... tricolori, se lasă. Dodată, un corent electromagnetic de entuziasm rădic că] pe toți de la cincizeci și nu știu câte mase – șed câte doisprezece la o masă, și câte trei p-un scaun. Atunci, aplauze nebune, bătai din mână, din picioare, din pahare, din bastoane, din umbrele, din scaune, face a se rădica din nou cortina, și d-șoara Rosa, atinsă până la lacrimi de gloria succesului, păstrându-și însă mereu binevoitorul surâs, vine la rampă să mulțumească și să-și primească bene merenteaceste *cordiale aclamațiuni*. *Toți se reașază, și într-acele, stropite cu bere-n abundența tradițională românească, se petrec tot așa de vesel. Totul însă merge cu o solemnitate impunătoare. Aci nu sunt pasiuni, porniri și zbuciumări politice: toate au pierit; în locul lor, se respiră o veselie și o pace demne de invidiat; toți sunt frați întru a aștepta fericirea patriei cu venirea anului nou*".

(zigzag)

Din această perspectivă, care plasează sus linia orizontului, spre a avea un spațiu cât mai amplu pentru mulții și mărunții eroi ai tabloului compus din numeroasele scene, vede tânărul Caragiale Bucureștii la 1874.

Tânărului „ageamiu”, la început, „sucitura” lumii cu care nu se potrivește îi pare lesne remediabilă prin lupta politică ce ar înlocui guvernarea catastrofală conservatoare, care prăvale peste țară stânca apocaliptică a proastei legislații („un adevărat monstru devastator”, 38), cu programul liberal al schimbării „revoluționare”: „Și când ar sta cineva să cugete că nu trebuia cu câteva minute mai înainte, decât o buturugă țeapănă pusă-n calea ei, spre a înfrânge repezirea fatală”

(zigzag). Totul, desigur, dacă „bunii neguțători, cari moțăiți”, ca și ceilalți reprezentanți ai „stării a treia”, s-ar trezi din letargie la timp. Ceea ce Caragiale și încearcă să-i determine. Având umană convingere că bieții băștinași ai Tâmpitopolului merită o soartă mai bună, el va frecventa cu asiduitate cercurile politice liberale, unde oratorii se luptau din greu cu noul limbaj demagogico-politic lansat de gazetăria unor Rosetti, latina ori Bolliac, spre a nu-i numi decât pe „frunțași” retoricii liberale menite a limpezi mințile cam încete ale Jupânilor Dumitrache:

„Unde sunt vremurile clasice ale liberalismului român? Unde e sala Slătineanu? Sala Bossel? Circul de la Constantin-Vodă? S-au dus toate ca niște frumoase legende care au încântat de atâtea ori tinerețele mele. Din tinerețe mă-nnebuneam după întrunirile publice, și aveam de ce. O jale mă cuprinde astăzi când mi-amintesc de frumoasele momente ale eroicei opoziții liberale, al cărei am fost unul dintre cei mai fervenți spectatori! Mi-aduc aminte de bravura, de avântul impetuos și mai ales de sintaxa îndrăzneță a neuitărilor mei oratori clasici. «Fraților! Ciocoi domnesc, în adevăr domnesc; dar să vă spui eu, fraților, cum domnesc! domnesc prin mișelie, prin infamie, prin crimă, prin reacțiune, lucruri care fac onoare poporului că e contra, care în orice ocazii s-a pronunțat și nu permite, mai ales când sângele acestui popor, vărsat cu cruzime și fără nicio necesitate, când țipetele desperate ale femeilor și copiilor, fugăriți și torturați de sălbăcia oamenilor odiosului regim, când vaietele celor schingiuiți pe stradele Capitalei, cu felinarele stinse, sunt încă vii în mintea tuturor!» Iată ceea ce smulgea din mii de suflete răcnete zguduitoare. Iată pentru ce n-am lipsit de la niciuna dintre acele faimoase întâlniri”.

(Epoca, 15 feb. 1896)

Va fi mai mult decât un spectator: dacă nu un „actor” participant la comedie, rol pentru care n-a avut vocație, ci doar „înclinație”, el va deveni cu timpul un martor deziluzionat al lumii lui.

Ca june publicist scrie în presa de orientare democratică, liberală, articole de sub coaja ironică a cărora va transpare indignarea unui virtual militant social cu o autentică compasiune pentru cei „umiliți și obidiți” pe care la început, sub parabola unei populații exotice a Africii, îi va trata îndeajuns de transparent ca pe bieții săi semeni pe care condițiile vitrege i-au transformat într-o populație numită de savanți: *tâmpiții*: „Liniștiți, pacifici și muncitori, ei cultivă

pământul pe țarmu' Zanzibarului. Nu au făcut nimănui niciun rău, și, cu toate astea, sunt în o stare... ca vai de capul lor" (*Cronica sentimentală*, în Ghimpele, nr. 27/7 iulie 1874). Sărmana populație este „governată” de un mic grup de beduini în frunte cu un beduin suprem care îi terorizează zilnic trăind de pe urma jecmănirii avutului acestora și a darurilor cu care populația încearcă să le ostoiască zelul administrativ. Tânărul călător – e interesant sentimentul acesta la Caragiale de „homo viator” într-un univers în care este și „participant activ” și spectator ironic – încearcă să trezească revolta nenorocitului trib, dar tentativa sa nu găsește nicio rezonanță în conștiința lor infantilă:

„Aproape să mă tâmpesc și eu de prea multă admirațiune, am atras într-o zi la o parte pe câțiva tâmpiți mai de căpetenie.

— Bine nefericiților – le zisei – cum nu vă vine odată ideea să vă sculați cu toții-n o dimineață, să puneți mâna pe toți beduinii și să-i atârnați în rând la bătaia vântului de crăcile palmierilor voștri? Ce dracul! nu mai aveți nici instinct? Până când o să vă numiți tâmpiți? Căscară toți gura, deschiseră ochii mari, ridicară din umeri și începură să cam surâză. Nu-nțeleseseră ce le spusese. „Adevărat tâmpiți, de trei ori tâmpiți – zisei în mine – sunteți demni de admirat!” (*Cronica sentimentală*).

Nu știm cât a stăruit Caragiale în activismul său civic, dar după o vreme, pe la 1878, dezamăgirea „junelui ageamiu” nu va avea margini: se născuse prea devreme, greșise timpul – contemporanii lui erau prea necopti pentru oglinda lucidității politice. Cel mai amețitor îi pare golul interior pe care are revelația că se construiește planeta Moft: ipocrizia, indiferența, rapacitatea, demagogia ce planeta o susțin. Falsitatea zeului atotprezent, Politicul și minciuna oracolului său, Gazeta, când toți nu au decât un singur dumnezeu atoatestăpânitor, egoismul sub fața lui cea mai comună, banul, la care se închină întreaga democrație postrevoluționară în strigătul lansat de Brătianu: „Îmbogățiți-vă!”. Nici egoismul, nici prostia semenilor, elemente etern umane și fără deosebire de naționalitate, nu l-au dezamăgit atât de mult la „neamul” său cât farsa națională a liberalismului în care crezuse cu o candoare pe care nu și-o putea ierta. Politicul care se transformă prin specificul locului în politicianism îngropând în minciună și interes personal orice „discurs” public, modificând egoist și mărunț individual cursul „existenței” întru istorie a națiunii – iată marea deziluzie care dă „suprasensul” scrisului caragialian. Întregul său scris va fi istoria

acestei deziluzii, ca și a credinței că, deși tulburați de miturile moderne ale progresului și revoluției, românii nu sunt un neam mai puțin vrednic decât alte seminții de a sta înaintea lui Dumnezeu prin calitățile și însușirile sale nelimpeze încă: „Nu, hotărât; neamul acesta nu e un neam stricat – scria el mai târziu de la Berlin – e numai nefăcut încă; nu e pân-acuma dospit cum se cade. E încă nelimpezit de mizeriile sumbre sub care a mocnit cu junghetura frântă; încă nu crede în dreptate; încă nu poate scoate din sânu-i pe cine să-i poată comanda; încă nu știe de cine să asculte – fiindcă nu are deocamdată încredere în nimeni...” (*Politică și literatură*). Pentru Caragiale scrisul va avea și funcția de catalizare și limpezire a conștiinței naționale. El va pune mințile neamului acesta „neridicat încă bine pe picioare”, la dospit, pentru o vreme ce va să vină după duminirea sa. În realitate, Caragiale greșise planeta. Precum Rabelais, n-a stat să plângă, ci a râs după inima sa sentimentală și după umorul lui drăcos. S-a „mulțumit” să le deseneze compatrioților săi un vast portret parodic, făcut din infinitele fețe ale aceluiasi univers al Moftului național, încercând să le pună înaintea într-o tehnică paradoxală arăsu-plânsului (și el o genială „intuiție” a lumii valahe) oglinda caleidoscopică în a cărei „sucitură” să-și regăsească, culmea, natura adevărată și poate salvatoare dinkitsch-ul falsului progres istoric:

— Tâmpiții!? strigai. O! îi cunosc! Am petrecut mult în mizlocul lor, sermanii! Ei, cum mai o duc dânșii cu beduinii?

Din ce în ce mai rău!

— Bieții tâmpiți! sunt de plâns.

— Pre legea mea – îmi zise amicul – tu-i crezi deplâns, *permite-mi să-i crez de râs*.

— Bieții tâmpiți! repetai...

(Cronica sentimentală)

Cu aceste sentimente contradictorii ale tinereții a purces Caragiale să exploreze planeta Moft, eșuat ca un Gulliver în Țara Moftangiilor pe suprafața ei de jurnal și căutând mereu mijloacele de a-și reface nava pierdută la sosire spre a evada într-un univers primordial, natural și ferice, care uneori se confundă cu literatura.

IV. Mitologia Moftului Modern

IPINGESCU (urmând cu tărie): *Nu! în van! noi am spus-o și o mai spunem: situațiunea României nu se va putea chiarifica; ceva mai mult, nu vom putea intra pe calea viritabilelui progres, până ce nu vom avea*

*sufragiu universale...* (Amândoi rămân foarte încurcați.)

JUPÂN DUMITRACHE: Adicătelea, cum vine vorba asta?

IPINGESCU (după o adâncă reflecție); *A! înțeleg! bate în ciocoi, unde mănânc sudoarea poporului suveran... știi: masă... sufragiu...*

JUPÂN DUMITRACHE: Ei! acu înțeleg eu unde bate vorba lui! Ei! bravos! bine vorbește...

IPINGESCU: Țsta combate, domnule, *nu ți-am spus eu?*

JUPÂN DUMITRACHE: Apoi, nu-i zice lui degeaba Vocea Patriotului Național!

(O noapte furtunoasă)

Mitul progresului cu orice chip este prezent zilnic în demagogia „romantică” și „revoluționară” a discursului public care formează materia inconsistentă și efemeră a textului de ziar. Minciuna presei caragialești este atât de candidă în credința ei „liber-schimbistă”, atât de naiv neperversă, încât ține de o „paradiziacă” vârstă de aur a inocenței mintale. Reporterii uluitori din *Ultima oră* sau Reportaj care își fac meseria inventând cu seninătate și convingere cele mai gogonate gogoși în cel mai guguman stil cu puțință sunt astfel de băștinași nevinovați ai unei fericite planete a iresponsabilității civice. O planetă a imponderabilei nesianozități, fără autorități profesionale și instanțe morale. Fără apăsarea nici unei „deontologii”, ci numai cu grija zilnică de a vinde gazeta. Un adevărat paradis al presei în care a trăit și autorul la tinerețe, când a editat *Națiunea Română*, înainte de a mușca din mărul otrăvit al conștiinței textuale:

„O gazetă cum n-avusese țara până atunci; o gazetă fără culoare politică; o gazetă de informațiuni de pe câmpul războiului; o gazetă care să cultive entuziasmul popular pe chestiunea independenței. (...) Trăiască «Națiunea Română»! Capul gazetei s-a aranjat frumos și am început să dăm materie. A treia zi a apărut primul număr: jumătate cu articole de entuziasm și jumătate cu depeși și corespondențe de pe teatrul războiului. Ceea ce era mai greu de făcut era jumătatea entuziastă: nici declamațiile zadarnice nu sunt ușoare, mai cu seamă când n-ai o deosebită înzestrare pentru așa ceva. Depeșile însă și corespondențele curgeau ca din izvor, așa că încet-încet, afară de un prim articol declamator gazeta nu mai conținea decât știri și iar știri, care de care mai amănunțite și mai senzaționale. De unde aveam atâtea? Le traduceam din gazete străine și le localizam. (...) Astfel aveam corespondența din Stambul, Vidin, Vama, Rusciuk, Poradin, etc.,

și, ca să dăm o dimensiune convenabilă fiecărei corespondențe, peste faptul de care era vorba, turnam multă zeamă de fantezie, și-apoi descrierea localității, notițe istorice și date statistice, mai toate luate dintr-un vechi, dar excelent pe vremea lui, dicționar de conversație. «Națiunea Română» mergea cum nu mai mersese până atunci gazetă în țară. *De unde până atunci gazetele politice nu se vindeau cu numărul, ci se împărțeau numai la abonați, tipărintu-se în cel mult 1.500 – 2000 exemplare, gazeta noastră, fără niciun avocat, se trăgea de la 12 la 15 mii. Eram firește foarte mulțumiți și noi, și tipograful, care avea parte de tovărășie la câștig*”.

(Succes)

Textul acesta „metagazetăresc” scris la persoana întâi, implicându-l biografic pe Caragiale, ca multe din scrierile sale, adesea sub numele personajului-narator” *Nenea Iancu*”, devenit patronimic pentru foiletonul românesc, este numai în mică măsură parodic. El este unul din textele-cheie ale laragialiadei, căci ascunde o reverie. Eșecul Națiunii *române* de la 1877 prefigurează succesul presei române de după 1900, întruchipat de „sincronizarea” la modernitate a universului, cotidian scos în 1884 de Luigi Cazzavillan. Tot un tipograf străin, Ioan Weiss, prin Războiul, a avut inițiativa apariției acestui nou tip de ziar precum națiunea *română*, care răspundea interesului pentru gazetă a unei întregi societăți „tulburată în inima ei prin cea dintâi apariție a ostașilor români pe un câmp de luptă”. (39). Foamea informațională a românului, mare cititor de gazete, pare a fi insațiabilă și ea înghite orice, indiferent de consistența bucatelor preparate în redacție după rețeta „ieftin și mult” a ingredientelor rapide ale mofturilor, bune pentru „țugu” nepretențios al suburbiilor ce acoperă aproape în întregime teritoriul românesc la vremuri de tranziție. Temerile patronului român al Națiunii *române*, că „nemaiaavând cu ce să hrănim curiozitatea publicului, o să rămânem și noi cu prea puțină hrană.”, sunt repede alungate de perspectivele îmbietoare ale viitorului ziarului inaugurat de „întreprinzătorul străin” al foii, francezul Frederic Dame: „Dacă războiul se termină, cum e lucru aproape sigur, în favoarea armatelor creștine, nu se poate închipui ce eră de mișcare publică se va deschide în România *independentă*, după două veacuri și mai bine de restriște. Mișcarea economică și politică va lua avânt nemaipomenit, și «Națiunea Română» va fi primul jurnal european în țară”. (Succes). Din nefericire pentru investitori, tocmai când lucrurile

păreau a prospera („gazeta mergea, progrese neconținut din succes în succes: 18.000”) intervine neprevăzutul sub forma comică a aplecării naționale spre deriziune și la tembelismul vesel al chefului, larg răspândit prin aceste părți orientale ale Europei. Ziarul, în urma unei telegrame cifrate eronate, anunță în avanpremieră cu o lună căderea Plevnei, anticipând gazetărește evenimentul real și istoric: *„Bucureștii întregi în picioare; fierbe lumea toată; încep să se abordeze drapelele tricolore... Un entuziasm furtunos...”*. Căcealmaua acestei adevărate bombe de presă duce la devastarea sediului redacției – pe atunci publicul era și el mai spontan și mai participativ în naivitatea lui – ca și la încetarea activității ziarului. Motivul omenesc al erorii este cât se poate de caracteristic lumii caragialești:

„Correspondentul nostru făcuse un chef strașnic toată noaptea cu niște Muscali, care-l asiguraseră că, pe când ei beau, Osman-Pașa se predă armatelor crucii. Despre ziua, afumat de șampanie, ne expediase telegrama cu alte băuturi”.

(Succes)

Nu altul va fi contextul sărbătoresc al revoluției ploieștene care în lupta carnalescă împotriva tiraniei va proclama pentru câteva ore „vesela republică podgoreană” din 8 august 1870. Cifrul corespondenței de pe front face parte din același cod original al râsului sărbătoresc, el înfățișând combatanții sub numele unor băuturi tradiționale, altă probă a „seriozității” depeșei de presă: *„Medoc fini, Votca, Tzuica dedans.»* Cetesc de zece ori, ținând alături dicționarul cu cheie: *Medoc* – Plevna; *fini* – luată; *Votca* – Rușii; *Tzuica* – Românii; *dedans* – înăuntru”. Evident, cheful acesta universal al eroilor caragialieni nu pune în discuție sinceritatea entuziasmului lor („Peste o lună, când a capitulat în sfârșit Gazi-Osman, eu și tovarășul meu am plâns de emoție, ca fiecare român gândindu-se la națiunea sa... *Medoc fini!*”). El doar îl bagatelizează. Îl face suportabil lipsei lor de gravitate metafizică, dându-i o altă dimensiune cosmică, cea a râsului mai mult sau mai puțin metafizic. Căci există și o metafizică încorporată utopiei sărbătorești a consumării lumii consfințind stenic un scurt triumf omenesc asupra ei. Presa însăși participă la loc de frunte în viziunea caragialiană, la „oficierea” comică a acestui festin:

„Într-o țară ca a noastră, intrată de curând în sistemul constituțional și în concertul marilor puteri, gazeta este pâinea cotidiană a opiniei publice. Gazetarul prin urmare este brutarul

inteligenței”.

### (Succesul Moftului român)

În accepția părintelui – Moftului *român*, butarul frământă fără odihnă zilnică dintr-un aluat special, aromitor și nesățios, *gogoși*, simple sau „înfuriate” după orientarea gazetei. E o hrană ieftină și populară, ca întreaga marfă a ziarului, cumpărată de un public cu mijloace obișnuite, medii, de trai, cu o spoială „enciclopedică” de cunoștințe luate din „magazinul universal” al rubricilor de curiozități și cu o crasă incultură politică, deși politica este una din zeitățile tutelare ale acestui univers. Iar ziarul profetul ei. Nu există țară în care la „vreme de mare cumpănă” să apară mai multe gazete, jurnale și ziare pe cap de locuitor ca în țara românească. Și când n-a fost la noi, după revoluția de la „48, vremea în mare cumpănă? Când Europa se mișca noi nu puteam sta cu mâinile în sân. Chiar dacă realitățile economice și sociale erau la noi cu mult întârziate, ziarele noastre ne-au conectat primele la „miturile” democrației moderne. Cel mai important estemitul *revoluției*, care domină societatea liberală a sfârșitului de secol românesc. Miturile de hârtie răspândite de presă au devansat realitatea, creându-i o altă imagine, înflorind-o, amplificând-o după „modelul” apusean, la care foaia tipărită s-a conectat mult mai rapid, trecând de la scrisul cu chirilice la scrierea cu literele ginte latine mai lesne decât economia agrară a unei societăți cu năravuri feudale la o economie deschisă de tip capitalist, industrială, dezvoltând o societate de consum bazată pe puterea de cumpărare a stratului mijlociu, burghez, liber profesionist și mai cu seamă bugetar. Ca în căderea Plevnei din Națiunea *română*, anunțul de presă o ia înaintea întâmplărilor reale, le modelează după chipul și asemănarea sa, prefigurându-le și pregătind mental „poporul” pentru receptarea lor. Scena lecturii ziarului din *O noapte furtunoasă*, ritual sacrosanct pentru Jupân Dumitrache, care are nevoie însă de un „tălmaci” pentru a-i citi sensurile adânci ale articolului politic produs de junele studinte în drept și publicist, este memorabilă. Din cauza nestăpânirii corecte a limbajului jurnalistic nici de către noii gazetari, cu atât mai puțin de „poporul” revoluționar al mahalagiilor stării a treia din care era compusă „garda civică” a cititorilor gazetei – suntem în perioada „postrevoluționară” coincidentă cu venirea regelui în țară – aceste ziare par a fi făcute de proști, prin proști, pentru proști. Ceea ce stârnește râsul, reacție degrabă demistificatoare atacând direct

materia inconsistentă a moftului: „Iată laude meritate, pe care toți înțelepții le aduc lui Gutenberg. Aceea ce au uitat ei însă este că invențiunea iscusitului de la Maienza, pe lângă aceste foloase a mai adus și un altul. Unul dintre înțelepți a zis: Proștii mor, dar prostia e nemuritoare; și invențiunea tiparului este gata a documenta într-un chip strălucit această cutezătoare propoziție”. (*Foloasele tiparului*). În carnavalescul său „elogiu al nebuniei gazetărești”, nebunie ce cuprinsese după „zavera” din „21 publicistica românească (cu rare excepții precum cea a scrisului eminescian pentru care, în această lume pe dos, poetul a plătit cu propria-i nevroză), Caragiale pune un solid miez de bun-simț implicând și o filosofică terapie socială, dacă nu chiar națională. Căci între evenimentele de „mare cumpănă” și mediatizarea lor în imaginea de presă se intercala în gazetă puterea „mitizantă” a demagogiei discursului public, fidel slujită de reprezentanții profesiunilor liberale, ca în cazul figurii emblematice „tricefale” a lui Cațavencu: avocat, gazetar și politician, cu veleități de membru în consiliul de administrație al unor societăți economice. Demitizarea unei mitologii de presă, care a hrănit în epocă o falsă conștiință de sine națională, face parte din funcțiile de autoreglare socială ale ironiei caragialiene. În tehnica parodică alumii *răsturnate*, râsul lui Caragiale este aidoma „sâmburelui de măslină” care produce în Monopol prăbușirea din terenul solid al realității în cel iluzoriu și tembelizant al universului moftului, ce umple de o veselie fără temeii „dugheana plină de amici, toți funcționari publici și profesioni liberele”:

„Așteaptă aci de mult să se oprească potopul, și, așteptând, ca să le pară timpul mai scurt, iau apetitive, țuică, mișmaș și gustă mezeluri, salam, ghiudem, cașcaval, măsline... Firește, mai cu seamă cum sunt vesel că n-am avut dambla, intru și eu în combinație... Și apetitive, și mezeluri, și vorbă, și discuție asupra «situațiunii dificile în care se găsește țara în urma tristelor evenimente, ca să zicem așa, și-n fața atâtor reforme ce această situațiune le reclamă imperios, dacă ne putem pronunța astfel”, și apoi, „asupra trecutului, prezentului și viitorului, ideilor și programului fiecărui ales și fiecărui candidat” – și dezbaterei, și vorbă, și apetitive, și mezeluri, și aruncăm sâmburii pl gios!... Dar e unu și jumătate; m-așteaptă la dejun. Am stat aci un ceas și mai bine! Vezi cum trece de ușor vremea vorbind despre chestii grele!...”

(Monopol)

Până la mijlocul primului măcel mondial, la care Nenea Iancu nu a mai asistat, România modernă, construită în jurul „mitului revoluției” a fost în multe privințe mai întâi o invenție a presei. Deșteptarea națiunii, revoluțiile, progresul, tranziția spre binefacerile unui sistem constituțional, apariția noilor instituții, evenimentele vieții mondene putem pentru ca să spunem că la noi în gazete și în proclamațiile tipărite pentru popor s-au petrecut aievea pentru întâiași oară. Originea mito-moftologică a presei românești nu se pierde în negura vremurilor. Pentru Caragiale ea începe cu figura mitică a întemeietorului oportunismului jumalistic la noi, cu nume atât de caragialesc, Carcalechi:

„Acest celebru publicist, întemeietorul presei politice române, era însărcinat între altele să facă îmbuletinul oficialdările *de seamă despre petrecerile de la Palat. Vodă, care ținea foarte mult să-și lumineze norodul, aduse cu mari cheltuieli de la Brașov vreo douăzeci de lăzi cu lumânări de spermanțet – primele lumânări de spermanțet cari veneau în țară. Pentru a face neuitat în istorie acest pas însemnat pe calea pr-gresului – suprimarea mucărilor în așteptarea suprimării arhondologiei și privilegiilor – vodă dăduse la palat o serată cu nouale lumânări. Succes enorm și vodă încântat*”.

(Karkaleki)

A doua zi, după apariția numărului, Carcalechi este chemat la palat, unde primește o binemeritată corecție deoarece nu fusese „destul de clar și de entuziast în darea lui de seamă”. Dumirit astfel, în următorul număr, Carcalechi, manipulat abil de putere, dă o altă imagine evenimentelor, prin omisiuni și evidențieri de informații încât „a accentuat cu multă căldură importanța suprimării mucărilor”. Vodă, acum mulțumit de obiectivitatea și echidistanța presei îl mai subvenționează cu cinci galbeni, pe care „patronul gazetei românești” îi primește, spre indignarea retorică a autorului:

„Ce vremuri de ticăloșie! ce moravuri rușinoase! ce putrejime socială! Mi se revoltă sângele democratic când mă gândesc la așa ignominie! Bieții slujbași și insafi, ispravnici, zapcii, magistrat, sfat, mai înțeleg; dar tu, tu publicist, tu om politic să mănânci palme și ciubuce, să te faci ticălos, să te arunce pe scară, și tu, *ca un slugoi nemernic, să-i săruți mâna! Mă mir cum n-au murit de rușine cei ce au trăit în așa vremuri*”.

Evident, năravurile ciocoismului au rămas undeva, departe, în

„vremea de tristă memorie când națiunea română nu-și dăduse încă, în suveranitatea ei, o constituțiune belgiană, și când presa noastră politică se reducea la Cantorul de avissii la Buletinul oficial al lui Karkalechi”. Între timp, și-a făcut apariția pe piață „presa independentă și enciclopedică”, finanțată întâi din afară cu capital străin adus în țară de consulul muscălesc Kiseleff, direct interesat la rezolvarea „chestiunii orientale” în favoarea Petersburgului. Era pe vremea unuia din numeroasele războaie ruso-turcești pentru menținerea „echilibrului european”, în primăvara lui 1829, când au apărut aproape simultan, ca la un ordin, la București și la Iași, *Curierul românesc* și respectiv *Albina românească* producând, în viziunea sărbătorească-romantică a directorilor lor, Eliad și Asachi, o idilică revărsare peste capetele poporului a belșugului informațional de care țara era însetată:

„Acum poate cineva vedea pe simțitorul român curgându-i lacrimi de bucurie, văzând în toate casele bătrâni, tineri, bărbați, femei, învățați, și mai de rând, îndeletnicindu-se și petrecând cu Gazeta în mână, și înmulțindu-și ideile, având cunoștință și fiind un șir de întâmplările lumii. Folosul Gazetei este deobște și deopotrivă pentru toată treapta de oameni: într-însa politicul își pironeste ascuțitele și prevăzătoarele sale căutări și se adâncează în gândirile și combinațiile sale; aci liniștitul literat și filosof adună și pune în cumpănă faptele și întâmplările lumii, îndrăznețul și neastâmpăratul războinic se desăvârșește într-însa povățuindu-se din norocirile sau greșelile altor războinici; băgătorul de seamă neguțător dintr-însa își îndreptează mai cu îndrăzneală spiculațiile sale, până când în sfârșit și asudătorul plugar, și el poate afla aceea ce înlesnește ostenele sale și face să umple câmpurile de îmbilșugătoare sale roade. Nu este nicio treaptă; nu este nicio vârstă care să afle plăcere și folos într-această aflare vrednică și cuviincioasă cuvântării omului, adică în Gazetă”. (40).

De peste un secol nimic nu se petrecuse atât de radical în viața românilor ca tipărirea Gazetei naționale. *Uitate în hinterlandul alexandrin al unui imperiu crepuscular, peste țările române se așternuse gros stratul indolent al trândăvelii levantine, nu lipsit de un farmec pitoresc al trâncănelii inofensive. Din mrejele lenevoase ale somnului fanariot, poporul se trezește violent, tulburat încă din primele decenii ale veacului de apariția zgomotoasă a gazetelor de „informație”. După liniștea informațională în care fusese ținut, deodată îi sparg timpanele sunetele Buciumului și strigătele Trompetei Carpaților inflammatului*

poet și istoric diletant Cezar Bolliac. Scenele deșteptării bruște a locuitorilor mahalalelor caragialiene, chemațișonilor la „datoria civică”, ca îmbaioneta inteligentă, sunt frecvente în scenariile maestrului. Deși pare încă buimăcită, conștiința aurorală a noii României se va întări în focul Revoluției din 11 iunie „48 și în sângele pompierilor-eroi vărsat în septembrie în Dealul Spirii, acest Termopile al Bucureștilor. De atunci, cum bine spune Nenea Iancu, în presa românească:

„În fine, a bătut vântul puternic al liberalismului, vântul binefăcător al ideilor democratice, care a curățit atmosfera de miasmele infecte ale slugărniceii reacționare, ale târârii înjositoare, ale ciocoismului greșos. Neuitată fie memoria martirilor de la 48! Să ne descoperim cu respect și recunoștință amintindu-ne de faimosul Popa Șapcă! Strălucită rămână în istoria noastră noaptea în care d. Carada cel dintâi a tradus pentru națiunea română constituția belgiană”.

(Karkaleki)

În miezul imaginii de presă a României moderne antebelice se află „mitul revoluției” legitimat de „jertfa patriotică a poporului suveran, martir” și burghez. În realitate, revoluția de la „48 în Țările Române a fost o revoluție de hârtie. În patriarhala Moldovă, unde toți revoluționarii strânși la Hotel Petersburg erau boieri mai mari sau mai mici progresiști, ea a produs textual doar o hârtie – un memoriu către domnitor (rudă cu unii dintre capii complotului) în care i se solicita să aplice litera Regulamentului organic, tom al privilegiilor boierimii luminate, redactat de protectorii ruși în dauna sferei de influență turcești. În furtunoasa Muntenie ca și în entuziasta Oltenie ea a fost mai violentă: s-a tras întâi un foc în direcția trăsurii lui Bibescu, apoi s-a redactat textul de origine franceză – revoluționarii erau aproape toți foști rezidenți la Paris – al Constituției, iar abia după ce domnitorul a jurat pe el a fost aclamat cu curaj în rând cu... sultanul, cu „ambasada” căruia se luase legătura spre a obține acordul și sprijinul înaltei Porți. Iată cum se reflectă evenimentele din 11 iunie de la București în presa serioasă a vremii, adică în Gazeta de Transilvania:

„Ieri, în 11 iunie, pe la 11 ceasuri după prânz, au mers în – s. domnul la cazarmă, au cerut ostașilor să jure în numele m. – sale și că ei o să-l iubească și să-i asculte poruncile. Ostașii i-au răspuns că ei jură pe Constituție și-l ascultă pe m. – să la fapte folositoare țării. Pe la 6 ceas. s-a arătat în piață în Lipscani iuncărul (cadetul) Magheru, cu patru tineri civili, s-a suit pe o scară ce era răzămată pe prăvălia d.

Daniilopulo Lipscanu, a citit Constituția ce o avea tipărită; însă până a nu să isprăvi de citit, au început din poplul ce se adunase să zică că este bună. Ei au lăsat cititul, au intrat într-o prăvălie și, luând materii, au făcut steag tricolor, cu care, alergând spre palat, striga: – Să trăiască patria, libertatea și noua Constituție! Venind în urmă și după alte uliți alte steaguri, până la 7 sau 8 ceasuri se adunase atâta popor, încât din odăile palatului și până la casele Fălcoianului nu putea cineva să străbată și toți striga vorbele de mai sus, rugând pe prinț să primească și să subscrie Constituția, care pe la 9 ceasuri s-a și scris. După subscriere, poporul stete cu totadinsul pentru schimbarea mai multor miniștii și se făcură: ministru dinlăuntru – N. Goleșcu, secretar de stat – N. Bălcescu, logof. ai dreptăței Ștefan Goleșcu, log. al credinții – I. Eliade, șef al miliției – maior Tell, șef al poliției – C. Roset, iar despre celelalte nu s-a mai vorbit nimic. După s-au citit acestea înaintea poplului, l-au luat pe N. Goleșcu în triumf cu muzică până acasă și apoi până la 3 ceas. după miezul nopții nu se auzea pe ulițe decât muzica ștabului, clopote, aclamații de bucurie și orări, nu se vedea decât îmbrățișări și sărutări de la cel mai mic până la cel mai mare, fără alegere și fără să se facă cea mai mică tulburare, decât numai ferestrele miniștrilor V. și B. și ale aghii s-a ciuruit de pietrei. Aceste până la 6 ceas. din 12 iunie”.

(„Gazeta de Transilvania”, nr. 49; 17 iun. 1848)

Revoluția din 1848 a produs însă în București apariția primului și celui mai revoluționar ziar liber al timpului schimbării, Pruncul român, născut a doua zi după formarea guvernului provizoriu de mai sus și lansând în gazetărie frazeologia unui stil retorico-incoerent-bombastic („pântecelui care optsprezece secolii purtă România în durerile martirilor”) în care se anunța prin pana redactorilor săi „responsabili” C.A. Rosetti și Ioan latina – poeți și publiciști – triumful „aurorii libertății” în „ziua fericită, ziua de mult dorită, ziua așteptată cu atâta încordare, ziua în care s-au arătat vrednici de strămoșii lor” și în care „nicio picătură de sânge n-a curs și am dobândit cerescul dar al libertății curat și nepătat, ca un sfânt dar dumnezeiesc” (41). De altfel, Pruncul este îndeajuns de prudent la început, când nu se cunoștea dacă vodă Bibescu va cădea sau nu și îi va striga un entuziast „trăiască” și lui în sărbătoarea generală. Constituția din 11 iunie astfel adoptată fu la fel de rapid tipărită și consfințită public („Marți, la 15 iunie, se făcu în câmpul Filaret, numit prin decret

Câmpul Libertății, o serbare care, cu toate că nimic nu era pregătit, ci toate improvizate, era cea mai frumoasă ce am văzut în viața mea”, 42), întărind caracterul de hârtie al revoluției cu un sărbătoresc alai de carnaval în care la loc de frunte se afla carul alegoric al tipografilor ce nu stăteau degeaba, ci tipăreau neosteniți înflăcărare manifeste revoluționare:

„Corpul tipografic se înfățișă la această frumoasă serbare cu un teasc mic din ofițina domnului Copainig, pus pe un car tras de patru cai împodobiți cu panglice albastre, galbene și roșie; pe car se afla doi șefi de tipografie, d. d. Copainig și Winterhalder stând înaintea teascului și ținând în mână steagul libertății, iar factorul tipografiei lui C.A. Rosetti și Winterhalder ședea înaintea lor rezămându-i. Împrejurul teascului se aflau lucrătorii. Atât afară la Câmpul Libertății, în toată vremea cât ținu ținerea, cât și pe drum acolo oprindu-se caru de trei ori, și la întoarcerea la palatul guvernial, se tipări mai multe sute de exemplare următoarea poezie potrivită cu sărbarea zilei, care, cum ieșea de sub teasc, se împărți îndată. Iată cuprinderea ei:

Ce glas măreț răsună?

Văz poporul s-adună.

Prin sfânta Libertate

Se simte fericit.

Și toți se strâng în brațe.

Căci toți s-au înfrățit.

Putem zice că sărbătoarea se petrecu în cea mai frumoasă liniște, frăție și bună rânduială, cu toate că nimic nu era pregătit; vremea cea mai frumoasă favoriza solemnitățile”.

(Pruncul român)

Deși cu toții înfrății sub această vreme frumoasă și de bun augur, revoluționarii nu erau și foarte uniți în ideea unui consens general și chiar în aceleași zile istorice „partida națională” a pașoptiștilor, în frunte cu Bolintineanu și Bolliac, care nu mâncaseră pâinea neagră a exilului la Paris, ci pe cea cu secară în țară, întemeie o altă gazetă, mai critică față cu echipa exaltată a „noilor patrioți”: *Poporul suveran*, sintagmă atât de mult iubită mai târziu de Nenea Iancu, drept emblemă a limbii de hârtie. Evenimente sângeroase veniră însă să umbrească în scurt timp bucuria pașnică a tinerilor revoluționari: reacțiunea teroristă, pusă în scenă de doi ofițeri superiori nostalgici ai vechiului regim, coloneii Odobescu și Solomon,

atacă guvernul provizoriu și-i arestă trei membri aflați în clădire spre indignarea și mânia poporului care alergă după arme și se strânse în fața palatului „și toți, plini de furie, fac irupție pe scările palatului, se sărută cu soldații care se aflau în palat” și prind și alungă pe capii teroriștilor. După cum aflăm dintr-un amplu reportaj datat 19 iunie din Poporul *suveran*, care ar merita reprodus în întregime, spre a ne convinge de ciudăteniile istoriei revoluțiilor, atunci cad și primele victime inocente ale evenimentelor: „D. Solomon sare pe fereastră, și în dosul palatului, ca să-și împace spurcata sa mânie și rușinoasa-i învingere, comandă de două ori foc, și 9 nevinovați, carii priveau cu mâinile-n sân, cad deodată morți” (43). *Amicul poporului* dă, trebuie să spunem, o versiune oarecum diferită a mișcării contra revoluționare, evidențiind drogarea teroriștilor cu băutură, lupta poporului neînarmat cu armata, șovăirile acestuia în fața celor ce au tras în ei (aici numărul victimelor este altul, mai realist: „7 oameni au rămas morți și mai pre mulți i-au rănit”), ca și eroismul revoluționarilor însuflețiți de Ana Ipătescu, care au salvat libertatea și guvernul. (44) Lăsând însă presa destabilizatoare să afle singură răspunsurile la o seamă de întrebări ridicate de enigmele tentativei de preluare a puterii de către acest efemer guvern autoproclamat (45), vom constata că, după asigurarea recunoașterii internaționale a noii constituții și acceptarea de către sultan a noii puteri de la București – cu câteva condiții neimportante dar esențiale (46) – în august sosește într-o vizită oficială la București, în virtutea tradiționalelor legături economice, ministrul de finanțe al Turciei, căruia un grup alegoric de copii îi înmânează în strigări de „Ura! Trăiască Soleiman-pașa! Trăiască Constituția!” o pernă de atlas, pe care erau tipărite cele 21 articole ale Constituției române. Revoluția a culminat cu arderea la 6 septembrie în București a exemplarului princeps al Regulamentului *Organic* și al Arhondologiei (condica de ranguri boierești). Gestul eroic și plin de primejdii a fost urmat cu avânt de nestăvilit de către cetățenii vechii Cetăți a Băniei, după unele discuții de ordin filologic și bibliofil cu administratorul districtului, profesorul și autorul de manuale școlare Aaron Florian „unul dintre acei bărbați carii au făcut totdeauna onoare nației române” (47). Se pare că acest fapt antilivresc de batjocorire și aneantizare a unor foi tipărite fu fatal Revoluției naționale de la „48, căci el puse capăt colaborării cu marile puteri înconjurătoare, Turcia și Rusia, care, cu acordul consiliilor europene, invadară aproape simultan

Țările Române, înăbușind brutal o mișcare nouă care, în afara războiului contra hârtiilor, își ducea lupta de secolii sub devizele strămoșești „Fără zaveră”, „Fără violență!” Revoluția de la Craiova, a avut însă șansa istorică, mai mult chiar decât cea de la București, ca pana înaripată și ochiul ager, atent la toate detaliile semnificative, ale unui eminent redactor de „ultimă oră” al ziarului local Național, T. Strâmbeanu, s-o nemurească într-un strălucit reportaj deloc strâmbat de vreun partizanat politic, reportaj pe care-l redăm integral și care rezumă întreg entuziasmul revoluționar când un popor martir se eliberează – din nefericire, vai, nu pentru mult timp, 8 – 19 septembrie a.c. – de tirania vechilor hârtii:

„Cetățenii noștri, informându-se despre arderea Regulamentului și Arhontologhiului în București la 6 ale curenteii, îndată s-au adunat în piața școlilor și au cerut la d. administratoru să li se dea a doua ediție a acestui Regulament ca să arză, a cărui cenușă să o arunce în râul Jiul, care să o ducă în Dunăre, din Dunăre în Marea Neagră [...]. D. administrator le-a răspuns că originalul Regulamentului fiind ars, arderea exemplarului tipărit nu poate fi de neapărat trebuință, socotindu-se de sine ars orice exemplar care închipuiește copia manuscrisului original. Popolul, stăruind în cererea sa, a declarat că nu se va trage acasă până nu i se va acorda cererea, adăugând că numărul cel mic al reacșionarilor, care hrănesc o nădejde criminală de a mai număra zile de robie pentru țară, trebuie să se convingă odată despre nestrămutata hotărâre a popoului de a muri sau a viva liber. Așadar, d. administrator le făgădui că le va acorda cererea, La 9 sept. seara, mulțime de popor adunându-se în sala clubului, se făcură propuneri pentru chipul solenității aceștii arderi și se hotărî ca arderea să se executeze în Câmpul Libertății, unde să se înmormânteze cenușa infamului Regulament și dasupra-i să se ridice un trofeu al libertății. A doua zi, orașul se deșteptă în sunetul cel funebru al clopotelor, funebru pentru inimile cele urâte ale reacșionarilor, și vestitor de splendida victorie a dreptății și frățiii. Însăși natura ne zâmbi printr-o aurora ca trandafirul, care ne aduse o zi plină de frumoase speranțe, o zi fără nour, o zi din cele mai sublime ale toamnei. Popolul se grămădi în piața școlii; garda națională cu armele și banda militară completul victorioasa adunare Hotărârea cetățanilor a preface în cenușă cadavrul vrăjmașului țirculase cu atâta entuziasm în tot raionul capitalei, încât și prunci de doi ani se informară că se va arde vrăjmașul viitorului lor,

ucigătorul naționalității. Se electrizară toate inimile, iar reacționarii turbară. Prunci de la 4 la 8 ani își luară posturile de cetățeni cu stindarde în mână. La 12 ore, Regulamentul fu legat cu o frânghie pe un coștiug negru, ai cărui păreți erau plini de blesteme scrise cu țifre roșii. De extremitățile coștiugului se ținutură mai multe diplome cu titluri militare și politice; iar *dasupra coștiugului, la capul Regulamentului, popoul legă o mătă (piscă)*, sub cuvânt că acest dobitoc viclean, nemulțumitor și cu gheară hrăpitoare, meritează să-i facă doliu; apoi spânzurară coștiugul în patru furci cu bielciuge de fier și îl purtară prin piața școlii, strigând: *Crăpă acum Satana, să moară pomenirea-i!* Alții arăși: – *S-a dus chiverniseala boierească! D. administrator ceru la popul de se slobozi dobitocul, precum și de a nu se înhama patru câini de la măcelării, precum popoul pretindea, spre transportarea cadavrului nelegiuit la locul arderii. Alaiul se regulă în antica ordine a unui triumf: trupa pruncilor cu micile lor stindarde făcea frontispiciul, articulând prin buze nevinovate ocări și blesteme asupra cadavrului, strângerea pomenirii lui și afurisenie asupra celor ce vor conspira împotriva Constituției, împotriva viitorului lor, a căruia apărare ei o însemnă în fragetă vârstă. După trupa pruncilor ce mărseluia în regulată orânduială, comandată de căprari aleși dintr-înșii prin votul lor, urma nenumărata mulțime a popoului, apoi banda militară, pe urma cadavru purtat de patru cetățeni în înălțime, spânzurat pe patru furci cu bielciuge de fier, având înaintea sa preoțimea, după care urma garda națională și stendardele tricolore, mânuind garda armele în poziție de apărare împotriva vrăjmașului cadavru. În urma gardii, un pat de triumf așternut cu flori și purtat de 6 cetățeni ducea în foteil încins cu cununi de flori, pe care România, supt chipul demoazelii A. Dalen, în vârstă de 10 ani, ținând lanțurile în mâini, zâmbea de întoarcerea sa la viață; iar mulțimea popoului, cu stindarde și un număr de trăsuri, urma alaiul. Triumfători, trecând ulițele orașului, ajunseră la Câmpul Libertății. Cadavrul fu arunca t pe vatra arderii sale, și garda formă un cerc împrejurul lui. Îndată se mai adăugară mai multe mii de cetățeni săteni de 5 județe, ce formau târgul de săptămână, numit Târgul de Afară, și, în mijlocul popoului Româniilor mici, sf. – s. p. Gheorghe, orânduindu-l sf. episc., rosti arderea Regulamentului, afurisindu-i cenușa, afurisind pe cei ce vor dori a o mai învia, precum și pe toți care nu vor îmbrățișa Constituția. Apoi mai mulți săteni, după anticul obicei, se siliră a jeli pe răposatul, scuiându-l și*

*blestemând pomenirea lui. Săvârșindusă doliul, fiecare cetățean aprinse de la faclele ce fumegau câte o lumânare, al cărui preț fu de o lăscaie, și le concentrară pe cadavru, care într-o clipă se mistui în mistui de flăcări. Foile Regulamentului se învârcoleau, articolile apuneau, titlurile plesneau în dinții focului și acturile lor expirară într-același minut cu ucigătorul vrăjmaș, iar popoul, neîndestulat nici cu arderea lui aruncă pietrei și pământ pe infernala-i cenușă, scuipând-o și strigând pomenirea lui cu blesteme. În minutul ce toate focurile se concentrară pe cadavru, garda formă un cerc împrejurul patului de triumf, și România, în detunarea armelor, rupse lanțurile robii, înălță cu o mână elegantul stindard tricolor, iar cu cealaltă, cumpăna dreptății. Banda dețifără cântul victoriei, popoul striga: «Trăiască patria, trăiască libertatea!» și în marșul victoriei intra în oraș cu detunarea armelor și aclamații de bucurie, până la pansionul virginelor române, unde toți cetățenii mulțumiră demoazelii Dalen, care își înscrise numele în istoria liberării nații”.*

(Naționalul, nr. 6, 13 sept. 1848)

Imaginația olteană în materie de orașe martirdepășește, trebuie să recunoaștem, până și pe cea a ploieștenilor. N-a știut Nenea Iancu chestia asta cu pisica reacționar [că altfel precis o „b [ga într-un text” alături de tradiționala luare în târbacă a câinilor munteni la sărbătorile oficiale. Din peisajul pestriț al presei revoluționare nu va lipsi nici numele „autografic” al lui Carcalechi din a cărui tipografie va ieși curajosul organ *Amicul Comercianților*, redactat de C. Andronic, care combătea cu argumente vehemente opinia unei anumite părți a presei că negustorii nu ar fi participat la revoluție: „nu numai este o greșită părere, dar tot într-o vreme este și o calomnie, o hulă pentru corpul comercial și isnafuri” căci „izbucnirea revoluției de la 11 este netăgăduită că a venit din partea neguțătorilor”, deoarece în acel moment istoric „obloanele prăvăliilor începură a răpăi” și în „entuziasmul cel mai cutezător porniră cu toții la palat” ceea ce a înspăimântat pe Domn, adică pe „capul dinastiei”. „Cum dar cutezară inemicii adevărului să atribuie acestui respectabil corp neutralitatea de care a fost totdeauna departe, mai vârtos când a fost vorba de binele obștesc?”. Pledând pentru această asociație de revoluționari care a făcut ca în zilele fierbinți ale luptelor cu forțele rămase credincioase fostei puteri „scârnavă Căimăcămie să tremure ca varga”, zdrobindu-se „capetele hidrei” și eliberându-se „ca pe o candidă

fecioară desleșinată, scumpa noastră Constituție”, foaia, care a trăit o săptămână în cap cum constata Iorga (48) se străduia să asigure succesul în viitoarele alegeri al „unicului nostru recomandat, Mărgărit Mușoiu” din nou înființatul club politic revoluționar, viitor parlamentar care fusese un moment „șef al poliției” și „intrigile îl siliseră a-și da demisia”, deși mulțumită lui „am dormit toți, vreme de două luni, cu porțile și ușile deschise, fără ca să ne lipsească un ac”. Cam acesta era idealul civic de trai al negustorilor revoluționari bucureșteni. Am făcut această lungă și plină de învățăminte incusiune în istoria de presă a Revoluției din iunie „48 pentru a ne convinge că nu Caragiale a inventat cum a fost acuzat de contemporani – realistul și pitorescul „triumf antic”, epopeic, al carnavalescului popor al „stării a treia” din Valahia, popor agitat și buimăcit de pe la 1840 de forțele latente eliberate și canalizate în explozia publică a celei de-a patra puteri în stat. Nici gradilocvența iresponsabilă, „modificatoare” de realitate și adevăr, alimbii *de hârtie* care pusesese stăpânire pe mințile fragede ale acestuipopor *al gazetei* născut din lectura ziarului, nu este o invențiune a lui Nenea Iancu, ci un limbaj teribil de real, format după lupte seculare, parlamentare și de presă, care au durat aproape treizeci de ani, până când Conu Leonida deschide, la 1878, în Scena 1 a farsei caragialești, *Aurora Demeratică*, „11/23 Făurar”. El doar le pune într-o relație de cauzalitate pentru a-și explica senzația de farsă absolută în care trăiește. Înfrățit în tinerețea sa de copist în canțileria tribunalului din urbea podgoreană cu vajnicii republicani ploieșteni, Caragiale, ajuns în vremea războiului ruso-turc de Independență a României, gazetar de aceeași formulă caracudiană, va fi simțit acut asupra făpturii sale de o sensibilitate excesivă puterea aceea parșivă, alienantă și modificatoare, avieții *ca moft*, „viață prin ziar” funciar falsificată în raza iradiațiilor tembelizante ale discursului public, generatoare de mutații la nivelul „omului de presă”, agent al Moftului, purtător al germenilorexistenței-kitsch. Din această alarmă subconștientă a organismului său, înspăimântat în fibra adâncă a ființei, frică resimțită uneori cu spăimântătoare luciditate, se va naște în acea „belle-époque” a kitsch-ului mondial absolut (49) râsul universal al capodoperelor unui Nenea Iancu care încearcă astfel să fugă de pe planeta Moft, salvându-se prin marile mijloace ale parodiei cu care l-a hărăzit natura sa comică. Lupta cu „omul-kitsch” care-l pândește dinlăuntru încă din Haimanale, prin mahalale, pe „al matale

Caragiale”, dă substratul grav, miza existențială a scrierii genialei sale  
epopei parodice, în teatru și proză jurnalistică, *Caragialiada*.

PLANETA MOFT

Alexandru Condeescu

About this Title

This ebook was created using Reader Works™Standard,  
produced by Over Drive, Inc.

For more information on Reader Works, visit us on the Web at  
„[www.readerworks.com](http://www.readerworks.com)”.